

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra historie

Diplomová práce

**Dějepisné putování po Plzeňsku – Regionální historie v
didaktických aplikacích**

Bc. Ilona Hrubešová

Vedoucí práce:

PaedDr. Helena Východská

Katedra historie

Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň

2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila uvedené prameny a literaturu.

Plzeň, duben 2018

.....

Děkuji své vedoucí diplomové práce PaedDr. Heleně Východské za odborné vedení, cenné připomínky a užitečné rady k mé práci.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Historie Plzeňského kraje.....	12
2.1 Geografie a přírodní podmínky	12
2.2 Pravěk a raný středověk na Plzeňsku	13
2.3 Středověké Plzeňsko.....	16
2.4 Raný novověk přichází... ..	22
2.5 Plzeňsko ve vrcholném novověku	26
2.6 Plzeňsko v průběhu Velké války	32
2.7 Od první republiky k válce	34
2.8 Od osvobození až po únor 1948	37
2.9 Přes vítězný únor k ještě vítěznějšímu listopadu.....	38
2.10 Doba nejnovější	39
3. Didaktické aplikace.....	41
3.1 František Xaver Franc – Metodická příručka	41
3.1.1 Didaktická aktivita.....	44
3.2 Rotunda sv. Petra a Pavla – Metodická příručka	45
3.2.1 Didaktická aktivita.....	48
3.3 Muzeum knihtisku a knihy – Metodická příručka	50
3.3.1 Didaktická aktivita.....	53
3.4 Velhartice – Metodická příručka.....	55
3.4.1 Didaktická aktivita.....	59
3.5 Dolní Lukavice – Metodická příručka	62
3.5.1 Didaktická aktivita.....	66
3.6 Klášter v Kladrubech – Metodická příručka	68
3.6.1 Didaktická aktivita.....	72
3.7 Adolf Loos a jeho interiéry v Plzni – Metodická příručka	73
3.7.1 Didaktická aktivita.....	78
3.8 Buddhistická stúpa u Těnovic – Metodická příručka.....	79
3.8.1 Didaktická aktivita.....	83
4. Závěr	84
5. English summary	86
6. Seznam použité literatury.....	87
7. Seznam internetových zdrojů.....	91

8. Seznam ostatních zdrojů	93
9. Seznam příloh	94

1. Úvod

Vybrané historické exkurze, předkládané v této diplomové práci, patří k tomu nejlepšímu a zároveň nejzajímavějšímu, co poznávání Plzeňského kraje přináší. Poznání minulosti Plzeňského kraje je pro žáky i pro pedagogy základních škol výzvou. Kraj je specifický jak přírodními podmínkami, tak historií. V předkládané diplomové práci je dán zřetel právě na historii kraje. Pro žáky je zde přepraveno celkem osm didaktických exkurzí, pro každý ročník druhého stupně základní školy exkurze dvě. Jelikož je historie pro svou časovou vzdálenost pro žáky někdy obtížně představitelná, je velmi důležité být v tomto oboru názorný, konkrétní, a hlavně při edukaci co nejvíce vizualizovat. Exkurze jsou v tomto ohledu nenahraditelné, jelikož zprostředkují žákovi komplexní historický zážitek. Navštívené místo se vryje nesmazatelně do jeho mysli a upevní tak teoreticky nabyté vědomosti. Z každé historické epochy – pravěk, středověk, novověk a doba nejnovější – zde nalezneme dva zástupce. Pro šestou třídu jsem vybrala osobnost Františka Xavery France a rotundu sv. Petra a Pavla, pro sedmý ročník pak Muzeum knihtisku a knihy a hrad Velhartice, osmá třída vyrazí poznat kladrubský klášter a dolnolukavický zámek a devátý ročník zaujmou Loosovy interiéry a buddhistická stúpa u Těnovic.

Jak jsem poznala na během své učitelské praxe, výuka regionální historie je stále ve výuce dějepisu na základních školách upozadována. Neděje se tak z těch důvodů, že by snad lokální historie nebyla přitažlivá, inspirující a bohatá, ale spíše z důvodu zdánlivého nedostatku času. Avšak my – učitelé, jsme strůjci výuky a s ohledem na rámcový vzdělávací plán a školní vzdělávací plán si můžeme sami určit priority ve výuce, a regionální historie by měla být mezi prvními v pomyslném žebříčku. Důvodem je to, že jednak žáci dokonale poznají vlastní region a jeho specifika, jednak si nenuceným způsobem upevní poznatky a vědomosti získané ve školních lavicích. Však i samotný, již zmiňovaný, rámcový vzdělávací plán klade důraz na výuku regionální historie. Samotný pojem region můžeme však chápat ve dvou významech. *„Regionální dějiny učitelé prezentují ve svých hodinách buď jako dějiny územních celků menších než jeden stát, či v opačném pojetí takových celků, jejichž velikost jediný stát přesahuje. Prvním případ jde o historii menších regionů, jejichž specifika spočívají v určité kulturní, demografické a sociální situaci, v jazykové struktuře, v celkovém společenském ovzduší, v etnografických faktorech a místních tradicích, v institucionálních, organizačních i osobních vazbách, v neposlední řadě i v charakteristickém přírodním prostředí...apod. (...)* „V pojetí těchto

menších celků lze ve výuce naplňovat konkrétní didaktické cíle, např. konkretizovat v představách dětí události (a tendence) národních dějin, a to v barvitých příbězích na místech, která děti důvěrně znají či v osudech známých místních osobností a také prostřednictvím detailů z civilního života (kterému dnes často říkáme každodennost). Druhý případ pojímá regiony jako širší evropské celky – v českém dějepisu hovoříme např. o vývoji anglosaských zemí, zemí východní Evropy, státech Katolické ligy či státech osvíceneckého absolutismu. Ve vzdělávání je využíváme především k zajímavému srovnávání, např. s cílem poukázat na rozdílný a nerovný vývoj velkých regionálních celků, který bývá příčinou mnohých dějinných konfliktů a kontroverzí, včetně ekonomických a politických tlaků a následných válek.¹ Vzhledem k výše řečenému jasně vyplývá, že v předkládané kvalifikační práci budeme pohlížet na region dle prvního pojetí.

Výběr památek, jež jsou prezentovány v diplomové práci, nebyl snadný. Plzeňský kraj je velmi bohatý jak na kulturně-historické památky, tak i na významné osobnosti, které jsou s krajem spjaty. Při svém výběru jsem zohledňovala nejen historickou a kulturní hodnotu, ale i popularitu dané památky či osobnosti. Jedním z mých cílů bylo právě zpopularizovat významné památky, v jednom případě i osobnost, Plzeňského kraje, které nejsou podle mého názoru zcela doceněny. Dostat je více do podvědomí žáků a učitelů, a s jejich pomocí i do obecného podvědomí širší populace.

Na počátku jsem měla stanovené tři hlavní cíle, které jsem chtěla v diplomové práci naplnit. První z nich byl již zmíněn, tedy vybrat takové kulturně-historické památky, či významné osobnosti kraje, které bývají společností opomíjeny a zasadit se o jejich zpopularizování především mezi žáky a učiteli. Další cíl byl poskytnout učitelům inspiraci, jak pojmout jednotlivé exkurze, na co se zaměřit a jakou didaktickou aktivitu zvolit. Posledním cílem pak bylo poskytnout přehledné dějiny Plzeňského kraje tak, aby po jejich přečtení byla příjemci jasná specifika kraje se všemi jeho odlišnostmi i jedinečnostmi.

Literatura k vybranému tématu je bohatá. Historie Plzeňského kraje byla mnohokrát zpracována v různých monografiích, přičemž za nejhodnotnější a nejkomplexnější považuji první dva svazky *Dějiny města Plzně* (2014) a monografii *Plzeňsko – příroda, historie, život* (2008). K vybraným památkám a osobnostem bylo téměř vždy také dostatečné množství publikací. V několika případech (Velhartice či osobnost Františka

¹ VÝCHODSKÁ, Helena. *Didaktická příručka: vlastivěda česko-bavorského pohraničí*. Plzeň: Pro katedru historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni vydalo viaCentrum s.r.o., 2015. 11 stran. ISBN 978-80-261-0558-9.

Xavery France) byly k dispozici i velmi kvalitní bakalářské a diplomové práce. Informace a podněty k napsání diplomové práce jsem získávala i terénním výzkumem, jelikož každou z vybraných památek jsem navštívila a v případě osobnosti Františka Xavery France jsem absolvovala naučnou stezku nesoucí jeho jméno. V případě *Muzea knihtisku a knihy* jsem si zajistila soukromou prohlídku, během níž mi poskytl rozhovor jeden z vedoucích pracovníků muzea, čímž jsem získala mnoho hodnotných informací.

V předkládané diplomové práci s názvem *Dějepisné putování po Plzeňsku – Regionální historie v didaktických aplikacích* je tedy mou snahou vybrat nejzajímavější a nejhodnotnější, ale zároveň třeba i méně známé kulturně-historické památky či osobnosti, zpracovat je po stránce historického vývoje a navrhnout didaktické aplikace pro žáky druhého stupně základních škol. Součástí jsou i příručky pro učitele, ve kterých jsou vyučující informováni o praktických informacích ohledně realizace exkurzí.

Celá práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola s názvem *Historie Plzeňského kraje* je rozdělena na deset podkapitol. Cílem je zde zpřehlednit historii Plzeňska. K této problematice existuje řada relevantní literatury, která je zde také využita. Nejkomplexnější informace poskytují první dva svazky *Dějin města Plzně* od kolektivu autorů (2014). Monografie *Plzeňsko – příroda, historie, život* (2008) je zaměřena na širší oblast – celý Plzeňský kraj. I zde se však mohou vyskytnout nepřesnosti, jako tvrzení, že první vydaná kniha v Plzni je Kronika trojanská, přestože dnes již víme, že to byla Statuta Arnošta z Pardubic. Dalšími využitými publikacemi jsou *Dějiny západních Čech I. Od pravěku do poloviny 18. století* (2004), *Osobnosti a západní Čechy: do poloviny 19. století* (2005), *Kapitoly z historie západních Čech 20. století* (2010) a další.

V první podkapitole s názvem *Geografie a přírodní podmínky* s pomocí odborné literatury hledám důvod, proč byl již od pravěku Plzeňský region hojně osidlován a jaká jsou jeho specifika v oblasti přírodních podmínek.

Druhá podkapitola s názvem *Pravěk a raný středověk na Plzeňsku* nabízí jednak pravěkou periodizaci a charakteristiku Plzeňska, jednak pohled na první příchod slovanských obyvatel na naše území, který byl ve srovnání se zbytkem českého území lehce opožděný.

Třetí podkapitola s názvem *Středověké Plzeňsko* se zaměřuje na formování českého státu pod taktovkou Přemyslovců. Důraz je zde kladen na významné sakrální památky vznikající v té době, zakládání a charakter středověkých měst a podobu samotné Plzně.

Opomenut není ani největší středověký konflikt – husitská válka. Jsou zde sledovány i proměny Plzně během tohoto velkého středověkého náboženského konfliktu.

Čtvrtá podkapitola s názvem *Raný novověk přichází...* mapuje raně novověké české panovníky a jejich vliv na vývoj západočeských měst, především s ohledem na Plzeň. Zdůrazněn je i příchod cizí šlechty jako jeden z důsledků třicetileté války. Zvláštní akcent je zde dán na obec Dolní Lukavice, jako na ilustrační příklad vesnice, jejíž osud potkal mnoho dalších vesnic v Plzeňském kraji po třicetileté válce.

Pátá podkapitola *Plzeňsko ve vrcholném novověku* představuje především významné české obrozence, kteří se významně podíleli na změnách odehrávajících se v 19. století na našem území. Opomenut není ani revoluční rok 1848 a politicko-ekonomické změny, které se v jeho souvislosti udály v Plzni a okolí. Důraz je zde kladen i na průmysl, který učiní z Plzně jedno z nejvýznamnějších měst v Čechách. V této podkapitole je rozvedena i židovská otázka. Zde se naskytl problém se samotným označením „Žid x žid“. Přestože se zde nabízí spíše verze psaní s malým písmenem, řídila jsem se tím, jak o sobě členové židovské obce v Plzni sami píší na svých oficiálních webových stránkách a použila jsem tento termín s velkým písmenem.²

Šestá podkapitola *Plzeňsko v průběhu Velké války* je zaměřena na strasti spojené s průběhem války, ale i počátky formující se první republiky. Na toto téma navazuje sedmá podkapitola se jménem *Od první republiky k válce*, ve které je vykreslena především politická situace v zemi. Podkapitola je dovedena až do konce druhé světové války.

Osmá podkapitola *Od osvobození až po únor 1948* zachycuje manévry komunistické strany, díky nimž se později chopila moci v zemi a následuje předposlední podkapitola *Přes vítězný únor k ještě vítěznějšímu listopadu*. Zde je zachyceno čtyřicet jedna let komunistické diktatury v Československé republice. Důraz je zde kladen spíše na kulturní počiny této doby, které byly přes to všechno, co se dělo na politické scéně, velkolepé.

Poslední podkapitola s názvem *Doba nejnovější* je dovedena až do roku 2015, avšak největší důraz je zde kladen na devadesátá léta, kdy se u nás demokracie opět hlásila o slovo.

² Židovská cesta na Plzeňsku: Plzeň. [online]. [cit. 18. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.jewish-route.eu/mesta/01_plzen/plzen.htm

Druhá kapitola je rozdělena do osmi podkapitol. Každá z podkapitol je zaměřena na historii vybraných kulturně-historických památek v Plzeňském kraji. Součástí je i příručka pro učitele, které poskytují praktické rady a informace o realizaci exkurze. Každá podkapitola obsahuje další podkapitolu, která nabízí konkrétní návrhy didaktických aktivit, které jsou spojené s jednotlivými exkurzemi. Součástí jsou veškeré informace, jež jsou zapotřebí při realizaci jak exkurzí, tak didaktických aktivit.

Za největší přínos své diplomové práce pokládám právě podkapitoly s didaktickými aplikacemi pro druhý stupeň základních škol. Ty obsahují pracovní listy a také jednu didakticky zaměřenou společenskou hru.

Pro ucelenost a pro další edukační využití je diplomová práce doplněna fotografiemi z míst, která byla pro exkurze vybrána.

2. Historie Plzeňského kraje

2.1 Geografie a přírodní podmínky

Západní Čechy, kam náleží i Plzeňský kraj, se skládají z několika odlišných oblastí, jež lze specifikovat podle tří hlavních řek, které oblast odvodňují. Jedná se o řeku Berounku, Ohři a Otavu. Jde o oblast pohraniční, což od pravěku ovlivňovalo její kulturní a obchodní charakter.³

Centrem regionu je město Plzeň, založeno roku 1295 Václavem II. Jedná se však o tzv. přirozené centrum, a to díky tokům řek Radbuza, Mže, Úhlava a Úslava, které se zde stékají a opouštějí Plzeňskou kotlinu jako řeka Berounka.⁴ Krajina v okolí dolních toků těchto hlavních řek byla od pravěku bohatě osidlována, a to zejména díky kvalitní půdě vhodné k zemědělství. Vedly zde důležité kulturní a obchodní stezky, které spojovaly západní Čechy s horním Podunajím, přičemž v pravěku a raném středověku bylo Plzeňsko orientováno převážně na tuto oblast.⁵ Kromě Plzně plní funkci center města Klatovy, Domažlice, Tachov a Rokycany.

Druhým významným subregionem je Pooohří (Karlovarsko a Chebsko), které je podobné Plzeňsku v tom, že se jedná o průchozí pohraniční oblast, tím pádem se jednalo o spojnicu s kulturní oblastí středoněmeckou a bavorskou. A nakonec třetí oblast, Pootaví (Horažďovicko a Sušicko), patřila vždy spíše k oblasti jihočeské.⁶

Přírodní podmínky jsou v tomto kraji velmi rozmanité. Přírodní dominantou je bezpochyby pásmo pohraničního pohoří na jihozápadě, tedy Šumava a Český les, a Plzeňská kotlina na severovýchodě kraje. Zbytek území tvoří pahorkatiny – Plzeňská pahorkatina a část Brdské vrchoviny. Jak jsme již zmínili, dominantní vodní toky jsou řeky Radbuza, Mže, Úhlava a Úslava, které se posléze slévají do řeky Berounky. Klatovskem a

³ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století.* 1.. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 187 ISBN: 80-7291-108-2. s. 20.

⁴ Plzeňský kraj | Plzeňský kraj. Plzeňský kraj | nejlepší místo pro život [online]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/plzensky-kraj>

⁵ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století.* 1.. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 187 ISBN: 80-7291-108-2. s. 24.

⁶ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století.* 1.. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 187 ISBN: 80-7291-108-2. s. 24.

Sušickem protéká řeka Otava. Jak Berounka, tak Otava náleží k úmoří Severního moře. Železnorudsko odvodňuje řeka Řežná, která odvádí vodstvo do Dunaje.⁷

2.2 Pravěk a raný středověk na Plzeňsku

Byla to právě v Plzeňské kotlině, kde nalézáme nejstarší pozůstatky lidské činnosti na území dnešního Plzeňského kraje. Dáno to bylo především vodními toky a s tím spojenou kvalitní zemědělskou půdou, jak již bylo uvedeno výše. Vodní toky sloužily v pravěku také jako obchodní a komunikační tepny, řekněme že se jednalo o takový přirozený kompas. Plzeňsko je odtokovou oblastí, kterou sjednocuje právě tok řeky Berounky. Ta zajišťovala styky se středními Čechami a tok řeky Radbuzy spojuje zemi s Podunajím, což vedlo k tomu, že náš kraj byl kulturně více spojen s bavorským Podunajím než se středními Čechami, jak vyplývá z archeologických nálezů.⁸

Členitý terén západních Čech a jeho poněkud drsnější klima nenabízel pravěkým lidem právě ideální podmínky pro osídlování. Rozsah a intenzita osídlení v pravěku významně kolísala, především s ohledem na výkyvy klimatu a schopnosti jednotlivých kultur se přizpůsobit. Pokud byl ale nějaký kus krajiny z této oblasti přívětivější, jednalo se právě o Plzeňskou kotlinu. Dokladem lidského osídlování této oblasti jsou jednoduché středopaleolitické kamenné nástroje z křemene a křemence, přičemž větší množství bylo nalezeno ve Vochově a v Plzni – Doubravce.⁹ Poté nastává dlouhá odmlka a další důkazy pravěkého osídlení Plzeňska můžeme datovat až ke konci *mladšího paleolitu* (40 000 – 10 000 let př. n. l.), kdy se zde našly drobné předměty z pazourku a rohovce. Nejstarším jednoznačným dokladem je naleziště v Plzni – Roudná.¹⁰ Po skončení posledního glaciálu (cca před 10 000 lety) nastalo příznivější podnebí, což vedlo k rozšíření lesního porostu a zvěře. Během *neolitické revoluce* (10 000 – 5 000 let př. n. l) začalo intenzivní osídlování okolí soutoku čtyř hlavních západočeských řek. Nalezly se zde pozůstatky předmětů dokazující usídlení lidí z kultury s lineární keramikou a kultury s vypíchanou keramikou.

⁷ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 22.

⁸ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 22-23.

⁹ SKLENÁŘ, Karel, BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana a SLABINA, Miloslav. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 427 s. ISBN 80-7277-115-9. s. 266.

¹⁰ SKLENÁŘ, Karel, BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana a SLABINA, Miloslav. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 427 s. ISBN 80-7277-115-9. s. 267-268.

Nejzajímavějšími nálezy z tohoto období je Venuše z Vochova a neolitické dlouhé domy v Liticích. Specifikem mladší fáze neolitu na Plzeňsku je výskyt sídlišť, která byla hrazena tzv. rondely (Vochov, Plzeň – Křimice)¹¹, jednalo se v podstatě o kruhové příkopy mající i duchovní význam. Dále zde můžeme nalézt kulturu nálevkových pohárů, chamskou kulturu, kulturu šňůrové keramiky a kultura se zvoncovými poháry.¹²

V *době bronzové* (2000–800 let př. n. l.)¹³ se osídlení na Plzeňsku značně snížilo. Přesto se ale dochovaly určité důkazy o existenci sídlišť. V této době pohřbívali lidé své mrtvé velmi specificky – hrob (žárový či kostrový), s mnoha milodary uvnitř, byl překryt kamenným závalem a přes něj byla umístěna mohyla. Tento zvyk byl pro toto období tak charakteristický, že dal tomuto osídlení název: mohylová kultura. Nejdůležitějším nalezištěm jsou **Šťáhlavy** prozkoumané amatérským archeologem **Františkem X. Francem**. Další naleziště se nacházejí v Plzni – Nová Hospoda, Dýšíně či Plzni – Radčice. Z pozdní doby bronzové se dochoval zcela unikátní nález z Plzně – Jíkalky, objevený roku 1896. Jedná se o bronzový štít, který má 50 cm v průměru a váží 3 kg.¹⁴

V *halštatském období* (800–4 př. n. l.) stále ještě převažuje mohylová kultura. Průzkum mohyl prozradil mnoho o životě tehdejších obyvatel. Silně zakořeněna byla víra v posmrtný život.¹⁵ Osídlování se koncentrovalo v okolí dnešní Plzně a mezi významná naleziště patří hradiště v **Plzni – Bukovci**,¹⁶ přičemž toto hradiště bylo obeháno kamenohlinitými hradbami. V *době laténské* (400 př. n. l.–0 n. l.) přicházejí na naše území Keltové. Postupně mizí mohylová pohřebiště. Keltové byli nejen válečníci a obchodníci, ale i řemeslníci a jako první na našem území začali razit mince zvané duhovky. Roku 1771

¹¹ SKLENÁŘ, Karel, BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana a SLABINA, Miloslav. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 427 s. ISBN 80-7277-115-9. s. 266.

¹² ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 300.

¹³ **Doba bronzová** se dělí na *starší dobu bronzovou* (2000–1600 př. n. l.), *střední dobu bronzovou* (1600–1300 př. n. l.), *mladší dobu bronzovou* (1300–1000 př. n. l.) a *pozdní dobu bronzovou* (1000–800 př. n. l.). (JÍLEK, Tomáš. Kapitoly z historie západních Čech: od pravěku do současnosti. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 88 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-910-4. s. 10.)

¹⁴ SKLENÁŘ, Karel, BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana a SLABINA, Miloslav. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 427 s. ISBN 80-7277-115-9. s. 266.

¹⁵ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 187 ISBN: 80-7291-108-2. s. 34.

¹⁶ SKLENÁŘ, Karel, BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana a SLABINA, Miloslav. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 427 s. ISBN 80-7277-115-9. s. 265.

byl v **Podmoklech u Rokycan** nalezen poklad 5 000 keltských mincí – jedná se o největší nález svého druhu v Evropě.¹⁷

Rozvoj keltské společnosti, která představovala kulturní vrchol pravěkých etnik, byl násilně zastaven na přelomu našeho letopočtu – době *římsko-germánské* (0–400 n. l.). Důvodem byl tlak germánských kmenů ze západu a severozápadu a z jihu postoupení římského impéria na Dunajskou hranici. Čeští Bójové byli vytlačeni Germány, kteří tuto oblast na krátký čas osídlili. Přesto i oni byli ovlivněni keltskou kulturou, což dokazuje např. podoba obydlí či keramika.¹⁸ Ze závěru období stěhování národů se zde nacházejí důkazy (železné zbraně a stříbrné spony v kostrových hrobech v Plzni – Doubravce či Plzni – Skvrňanech) o pobývání germánského obyvatelstva, poté však jeho stopy z území Plzeňska mizí.¹⁹

Počátky slovanského osídlení západních Čech se datují do období raného středověku. Archeologové se v současnosti shodují²⁰, že první i druhá vlna Slovanů přicházejících v průběhu 6.–7. století se západním Čechám vyhnula, přestože přírodní podmínky zde byly příznivé. Slované se na Plzeňsku objevují až na přelomu 7. – 8. století, avšak ucelenější osídlení se utvářelo především v 8. století. Důležitou oblastí v předpřemyslovské době bylo území v **Plzni – Bukovci**, přičemž toto místo bylo později opuštěno kvůli vybudování nového centra ve Staré Plzni (dnes Starý Plzenec). Staroslovanská neopevňovaná sídliště byla zpravidla menší, jen s několika zemnicemi či polozemnicemi nebo povrchovými srubovitými stavbami. Charakteristické jsou pro tuto dobu jámy budované na sídlištích, které měly široké využití (skladování zásob, odpadní jámy atd.).²¹

¹⁷ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech: od pravěku do současnosti*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 88 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-910-4. s. 10.

¹⁸ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 187 ISBN: 80-7291-108-2. s. 36.

¹⁹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 302.

²⁰ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 78.

²¹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 303-306.

2.3 Středověké Plzeňsko

Během 10. století bylo dokončeno formování českého státu pod vedením Přemyslovského rodu. Osidlovaly se i dříve nezalidněné oblasti západních Čech a byly budovány správní hradiště. Na Plzeňsku můžeme za nejdůležitější správní hradiště označit **Starý Plzenec**.²² Jako ostatně další centra, nesloužil Starý Plzenec jen jako centrum knížecí správy, ale i jako centrum obchodní a duchovní. Byl zde vybudován hrad²³, přičemž místo nebylo vybráno náhodně – bylo nejhustěji zabydlené a zemědělsky nejvýhodnější a jeho význam podtrhovala i významná obchodní stezka z Prahy do Řezna. Osidlování Plzeňska souviselo i se zakládáním klášterů – benediktinského **kláštera v Kladrubech**, cisterciáckého kláštera v Plasích, premonstrátů v Teplé atd.²⁴ Nejednalo se o jediné centrum na Plzeňsku²⁵, ale jednoznačně bylo nejvýznamnější.

Zakládání měst je charakteristické pro 11. století.²⁶ Zárodky měst se začínaly objevovat v podobě nezemědělského osídlení skupin obyvatel v podhradí správních hradů – např. **Starý Plzenec**. Během 13. století se kolonizační snahy šlechty i církve dostaly do přibližně takové podoby, jakou ji známe dnes. V témže století se také objevují města, která jsou středisky řemeslné výroby a obchodu s patřičnou městskou správou. Zajímavé jistě také je, že to byly právě církevní instituce, jež velmi pomohly k rozvoji a zakládání měst. Již zmíněný **klášter v Kladrubech** založil město Kladruby roku 1233, což toto město řadí k nejstarším v Čechách. K rozvoji měst přispěli ale i čeští králové. Městskou síť na Plzeňsku začal budovat král Václav I. založením Stříbra roku 1240, ucelenější podobu jí vtiskl král železný a zlatý – Přemysl Otakar II. a k dovršení snah přispěl král Václav II., který roku 1295 založil Novou Plzeň, kam bylo koncem 13. století přesunuto správní centrum.²⁷ Většina obyvatel se přesunula do Nové Plzně, ale správa kraje měla být

²² Nejranější osídlení na Hůrce můžeme položit do 8.–9. století. Vedla zde důležitá komunikační trasa spojující Čechy s Bavorskem. (ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 82.)

²³ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 22-23.

²⁴ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 305.

²⁵ Další významná administrativní centra byla: Hradec u Stodu, Štítar u Horšovského Týna a Šipín u Konstantinových Lázní. (ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 97.)

²⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 34.

²⁷ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 307.

ponechána ve Staré Plzni – rozštěpení centrální lokality bylo v Čechách ojedinělé a dodnes není zcela vysvětlené.²⁸

Během 14. století se dotvořila síť měst a vesnic do podoby, jakou známe dnes. K Plzni náleželo 8 vesnic: Černice, Skvrňany, Radobyčice, Doudlevice, Útušice, Božkov, Koterov a Lobzy.²⁹ Nutná byla i výstavba komunikací mezi městy a vesnicemi, zvláště pak cesty dálkové. Současně došlo k rozmachu hornictví, kvůli kterému začaly vznikat městská sídliště mimo obchodní komunikace. Zajímavý byl také fakt, že velkou část pozemků, zhruba 30 %, vlastnila církev, což bylo dáno vysokou koncentrací klášterních velkostatků. Šlechta pak držela více jak 60 % tehdejších sídelních jednotek. Zájem o Plzeňsko ze strany českých králů po založení Plzně neochabl. Jan Lucemburský, vědom si strategicky výhodné polohy kraje, dal zbudovat hradní pevnost Preitenštejn nedaleko Nečtin. Karel IV. nechal postavit monumentální hrad Karlskrone, dnes známý jako Radyně.³⁰ Králem Václavem IV. skončilo období klidu, když se panovník dostal do sporu s klášterem v Kladrubech. Spor mezi Václavem a pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna (jeho bratrem), vyústil v králův neprospěch. Dále se král dostal do sporu se západočeskou šlechtou, mezi níž byli i Švihovští z Rýzmburka, která nakonec tvořila jednu z páteří podpory krále Zikmunda I., i zde král Václav IV. pohořel. Roku 1410 vznikl ze západočeských šlechticů regionální obranný spolek tzv. Plzeňský landfrýd.³¹ Ten se stal v časech husitských válek oporou katolické strany.³²

Moc a majetek církve byl na Plzeňsku v předhusitské době obrovský – jen počet poddanských klášterních vesnic čítal kolem čtyř set lokalit. Dále se rozrostl počet řádů – františkáni a dominikáni spadali pod řády žebravé (mendikanty). V Plzni se usazovali hned po jejím založení roku 1295. Dále se zde objevují křižovníci s červenou hvězdou (Stříbro), řád německých rytířů (Plzeň, rok 1310) a augustiniáni (Rokycany, rok 1362). Z ženských

²⁸ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 126.

²⁹ Doloženo v berní knize z roku 1418, nejspíše tomu tak bylo již od 14. století. (ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 132.)

³⁰ BERVIDA, Jiří a JANUSOVÁ, Jana. *Město Plzeň*. Plzeň: Dimenze, 1995. 101 s. ISBN 80-901379-2-X. s. 16.

³¹ K nejstarším plzeňským rodům patřili Drslavici, Hroznatovci a páni ze Švamberka, dále Kokořovci z Kokořova či Roupovci z Roupova. (ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 167.)

³² ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 308-309.

řádů se v Plzeňském kraji objevují jen magdalenitky ve Stříbře.³³ Kostel sv. Bartoloměje je poprvé zmíněn roku 1307, stavbu započal řád německých rytířů, který převzal plzeňskou faru.³⁴ Nejstarším sakrálním komplexem byl dominikánský klášter s původním kostelem sv. Ducha. Ke klášteru se váže nejstarší dochovaná autentická listina, v níž je Nová Plzeň jmenována – odpustková listina basilejského biskupa z roku 1300. Komplex zanikl mezi léty 1793–1899.³⁵

Jen královská města, Plzeň a Stříbro, se mohla těšit plné samosprávě a jejich obyvatelé byli plnoprávní. Města poddanská získávala také jisté výsady a částečnou samosprávu, ale královským se nikdy rovnat nemohla. Právní postavení měst, jejich výsady a privilegia, bylo poskytováno buď přímo králem, nebo příslušnou feudální vrchností.³⁶ Právo trhu patřilo mezi obzvláště důležité, Plzeň měla trhy vždy v sobotu. Dalším významným právem bylo právo stavět hradby a ustanovit městskou radu, skládající se z dvanácti konšelů, kteří se střídali ve funkci purkmistra. Soudní moc ve městě připadala městskému rychtáři. Plzeň v období středověku jen překypovala zručnými řemeslníky. K nejstarším cechům patří řeznický z poloviny 14. století. Plzni, podobně jako ostatním městům ve 14. a 15. století, se podařilo prosadit významnou samosprávu ve městě.³⁷ Oproti ostatním městům toho však Plzeňané využili a roku 1417 ovládli plzeňskou městskou radu radikální přívrženci Husových reforem. Přestože většina šlechty hnutí nepodporovala, stala se Plzeň „vyvoleným božím městem“.³⁸ Příjmy města se skládaly z tzv. lozunky (městská berně, určovaná z majetku a vybíraná od vzniku města), od roku 1337 byla nařízena všem vlastníkům nemovitosti ve městě. Dále to byly poplatky za nového měšťana, úřední výkony městské rady a kanceláře, soudní agendu, pokuty, cla a mýta, regální poplatky aj.³⁹

³³ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl.s. 53-56.

³⁴ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 173-177.

³⁵ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 56.

³⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 40.

³⁷ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 41-48.

³⁸ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 179.

³⁹ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 141-142.

Přestože jisté napětí bylo již za panování otce vlasti, v revoluční konflikt se napětí přerodilo až za vlády jeho syna Václava IV. Impuls byl jednoznačný – smrt myslitele a reformátora mistra Jana Husa⁴⁰ 6. 7. 1415. Důvodů byla celá řada: morální nedostatky církve dopadající na život obyčejných lidí, touha šlechty po větší moci, finanční problémy nižší šlechty a tísnivé životní podmínky na venkově. V takové atmosféře se revoluční myšlenky šířily bleskově. Landfrídská plzeňská jednota se měla od roku 1417 starat o klid v kraji a později se stala významnou katolickou organizací. Samotná Plzeň inklinovala k Husovým myšlenkám, přičemž k jejich šíření významně pomohl kazatel Václav Koranda starší. Ten se zasadil o organizování většiny revolučních akcí, což znamenalo po roce 1419 především pořádání tzv. poutí na hory. Nejvýznamnějším místem tohoto typu byla hora Bzí u Blovic, kde 17. 9. 1419 vznikl ohnivý manifest podporující prosazování revolučních myšlenek. V únoru roku 1420 byla vyhlášena zkáza světa a Plzeň byla na seznamu pěti měst, kam mohli „skuteční věřící“ jít a zachránit se tak před zkázou. Od podzimu se tak Plzeň stala vůdčím revolučním městem a sídlem Jana Žižky. Rázné praktiky radikálů se však neshodovaly se způsobem života, na který byli měšťané do té doby zvyklí. Přestože tedy Žižka a jeho vojska zvítězila v bitvě u Někmiře (prosinec 1419–leden 1420) a porazila vojska Bohuslava ze Švamberka, jejich postavení v Plzni se začalo otřásat v základech. Když už bylo jasné, že předpovědi o zkáze nejsou pravdivé, situace se stávala neúnosnou a Plzni hrozila vnitřní válka. Husité odtáhli do nově zbudovaného revolučního centra na jihu Čech – města Tábora⁴¹. Odsun to nebyl jednoduchý, odehrála se během něj další důležitá bitva, bitva u Sudoměře, kterou husité s přehledem vyhráli.⁴²

Nastala prudká změna postavení Plzně v tomto náboženském konfliktu. Nyní se město stalo útočištěm katolické strany pod vedením Bohuslava ze Švamberka, který jako pohrůžku nechal před branami města roku 1420 upálit husitského kněze.⁴³ Dobytím Zelené Hory zajistil, že se Plzeňsko sjednotilo pod katolickou stranu. Jan Žižka dobyl hrad Rabí, vypálil klášter v Nepomuku, porazil křižáky v bitvě na Vítkově, obsadil kláštery

⁴⁰ Jan Hus poslal do Plzně roku 1411 dopis adresovaný neznámému Husovu příteli a nejspíše významnému kazateli, v němž se Hus znepokojuje nad morálním úpadkem v Plzni. (ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 26.)

⁴¹ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 146.

⁴² ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 313.

⁴³ Jednalo se nejspíše o duchovního vůdce, kněze, Chodů na Tachovsku. (ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 197.)

v Kladrubech a Chotěšově a získal i hrad Krasíkov. Zde také zajal Bohuslava ze Švamberka. Je zajímavé, že ho ponechal, přes značné protesty svých spolubojovníků, naživu. Tento tah se do budoucna projevil jako velmi chytrý, jelikož Bohuslav poté přešel na stranu kališníků. Po smrti Jana Žižky (v říjnu roku 1424) sám stanul v čele vojsk, naneštěstí o rok později zemřel.⁴⁴ Předtím však stačil obsadit hrad Švihov. Moc katolické strany se značně oslabilo po prohrané bitvě u Ústí nad Labem (16. 6. 1426), kde Prokop Holý poprvé zaujal místo vojevůdce. Husité získali pod svou nadvládou i královské město Stříbro, které poté sehrálo důležitou roli při porážce křížáků roku 1427. Prokop Holý dobyl Tachov, hrad Roupov a nakrátko i Plzeň. V roce 1428 bylo podepsáno příměří. Husité požadovali po církvi svobodnou diskuzi, při níž by mohli obhájit názory, za které bojovali. Církevní koncil v Basileji však místo toho nařídil další křížovou výpravu, která roku 1431 došla až k městu Tachovu. Tachov odolával, tak se vojska přesunula k Domažlicím. Následovala drtivá porážka, jež donutila církevní představitele přistoupit k rovnoprávné diskuzi, přičemž její zásady byly položeny při jednáních v Chebu v květnu 1432.⁴⁵ V této době bohužel docházelo k rozporům uvnitř husitské strany. V roce 1433 se husité rozhodli obléhat Plzeň. Při této nešťastné akci byl Plzeňany ukraden pověstný velbloud⁴⁶, který jim byl záhy zanesen do znaku. Husitská blokáda Plzně byla proražena a schylovalo se ke konci revoluce. Ta vyvrcholila 30. 5. 1434 v bitvě u Lipan porážením radikálních husitů a zabitím Prokopa Holého. Výsledkem bylo přijetí kompaktát, v nichž byla zanesena okleštěná část husitského programu.⁴⁷ Pozice katolické církve byla otřesena a její ideová i materiální převaha pošramocena.⁴⁸

V důsledku husitských válek značně utrpěl církevní majetek. Král Zikmund se Plzni za její odpor proti husitům odvděčil listinou se zlatou pečetí, ve které shrnul a potvrdil dosavadní plzeňská privilegia, osvobodil Plzeň od královské berně a nově udělil měšťanům právo obchodu bez cel, mýt a jiných poplatků. Prestiž Plzně stoupla doma i v zahraničí,

⁴⁴ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 112.

⁴⁵ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 81.

⁴⁶ Toho si sirotci přivedli z Baltu jako vzácný dar. Důkaz, že šlo o vskutku významný dar, svědčí až zoufalá snaha sirotků dostat velblouda zpět. Nabízeli za jeho vrácení až 200 kop grošů. (ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 205.)

⁴⁷ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 123.

⁴⁸ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 315-316.

stávala se obchodním i kulturním partnerem Norimberka a dalších říšských měst. Plzeň zůstávala i nadále kulturním a ekonomickým centrem regionu.⁴⁹ Plzni se také dostalo do znaku velblouda. Oficiálně se však začal v plzeňském znaku objevovat až od 60. let 15. století. Obchodní profil města se díky zmíněným právům vylepšil. Plzeňané včas poznali, že je výhodnější stát na straně katolické, takže v tomto trendu pokračovali i za vlády Albrechta Habsburského⁵⁰ a v době mezivládí po jeho smrti. Za vlády Ladislava Pohrobka (1453–1457) obdržela Plzeň od krále rychtu se všemi právy a povinnostmi. V době bojů Jiříka z Poděbrad proti Jednotě strakonické se Plzeň přidala na stranu katolickou. Při konečné bitvě v Rokycanech roku 1450 zvítězil Jiřík a mírová dohoda mezi oběma stranami byla sepsána na hradě Vlčtejn u Blovic a Jiřík v ní byl uznán i plzeňským lanfrídem za správce království.⁵¹

V roce 1458 se Jiří z Poděbrad stal králem. Od počátku zde existovala katolická opozice v jejímž čele stála Plzeň. Ta spolu s katolickou šlechtou na Plzeňsku vytvořila proti králi Panskou jednotu se sídlem **na Zelené Hoře u Nepomuku**. Zelenohorská jednota se postavila na stranu Matyáše Korvína zvoleného roku 1468 v Olomouci za krále.⁵² Boje neustaly ani po Jiříkově smrti (roku 1471). Za jeho nástupce byl zvolen Vladislav Jagellonský, který byl nyní středem nenávisti Zelenohorské jednoty, jež stále podporovala Matyáše Korvína. Ten zemřel roku 1490, ale ani pak nepřišel všemi očekávaný klid. V západních Čechách rostla moc šlechty, která ovládla i krále Vladislava. Kraj byl sužován loupeživými bandami, často podporovanými právě šlechtou. Po vydání tzv. Vladislavského zřízení zemského se města, která se zřízením nesouhlasila, semkla. Domácí válce zabránilo vydání kompromisu v podobě tzv. Svatováclavské smlouvy. Plzeň se v této době pyšnila skvělým obchodem, ale i řemeslem. V průběhu 15. století bylo založeno v okolo Plzně 18 rybníků.⁵³

Plzeň se stala střediskem humanismu a humanistického školství a taktéž **kolébkou českého knihtisku**. Byla zde vytištěna první kniha v Čechách – *Statuta Arnošta z*

⁴⁹ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 209.

⁵⁰ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 294.

⁵¹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 318.

⁵² ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 223.

⁵³ BERVIDA, Jiří a JANUSOVÁ, Jana. *Město Plzeň*. Plzeň: Dimenze, 1995. 101 s. ISBN 80-901379-2-X. s. 17.

Pardubice – roku 1476⁵⁴. Od počátku 16. století působil v Plzni známý knihtiskař Mikuláš Štětina-Bakalář, jenž mimo jiné vytisknul proslulý cestopis Ameriga Vespucci *Spis o nových zemích a novém světě*. Z jeho dílny vyšla i díla napsaná významnými českými humanisty jako byl Viktorín Kornel ze Všehrd a Řehoř Hrubý z Jelení.⁵⁵

2.4 Raný novověk přichází...

Po smrti posledního Jagellonce na českém trůnu roku 1526 se k moci dostává rod Habsburků, jenž ho neopustí až do vzniku Československé republiky. Volbu Ferdinanda I. Habsburského podpořila i plzeňská stavovská reprezentace. Nový panovník začal s uplatňováním sjednocující politiky pod tvrdou rukou absolutismu. České stavy se proti stávající situaci bouřily, což vedlo k napjaté atmosféře v zemi. Plzeň, jako katolické město, ji nepocítovala tak intenzivně jako některá města kališnická. Situace se vyhroutil po zapojení Ferdinanda I. do tzv. šmalkaldské války proti saským a jiným německým nekatolíkům na straně císaře Karla V., přičemž se dokonce konal sjezd katolických vládců (tzv. Norimberská unie) roku 1539 v Plzni.⁵⁶ Ferdinand I. jen marně hledal podporu v českých stavech. Naopak, válečného stavu čeští evangelíci využili k prvnímu stavovskému odboji proti Habsburkům roku 1547. Ferdinand I. vrátil tvrdě útok – všechna západočeská města spolu s ostatními městy, mimo Plzeň a Chebu⁵⁷, musela na Pražském hradě odevzdat svá privilegia a zbraně. Navíc se zavázala k placení tzv. posudného z vaření piva.⁵⁸ Do měst byl také dosazen královský rychtář, jenž měl dohlížet na městskou radu. Posledním zmíněným byla potrestána i města, která se povstání proti Ferdinandovi neúčastnila, ba naopak krále s nadšením přijala a podpořila – mezi nimi i Plzeň.⁵⁹ Tato

⁵⁴ Ještě dnes se můžeme setkat s tvrzením, že první kniha zde vytištěná byla Kronika trojanská z roku 1467. Dle nejnovějších studií tomu však tak není. BERVIDA, Jiří a JANUSOVÁ, Jana. *Město Plzeň*. Plzeň: Dimenze, 1995. 101 s. ISBN 80-901379-2-X., s. 17.)

⁵⁵ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 319.

⁵⁶ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 186. ISBN: 80-7291-108-2. s. 186.

⁵⁷ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 187. ISBN: 80-7291-108-2. s. 187.

⁵⁸ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 134.

⁵⁹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 320.

opatření vedla k zadlužení měst, což v důsledku znamenalo, že města nebyla schopna ani v nejmenším konkurovat šlechtě. Sama šlechta byla však také postihnuta, zvláště ta západočeská, a to především ztrátou na majetku.⁶⁰

Po celkem rychlém nástupu humanismu se renesance šířila Plzeňskem jen velmi pozvolna. Prosadila se především ve světské architektuře. Zářným příkladem je **renesanční plzeňská radnice**⁶¹ (postavená mezi léty 1554–1559) pocházející od italského mistra Giovanniho de Statia a jeho skupiny, která se již předtím zasloužila o výstavbu zámku Kaceřov a jiných staveb. Církevní architekturu renesance příliš nezasáhla, avšak na Plzeňsku existují dvě cenné památky – renesančně přestavěný původně gotický kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích a hřbitovní kostel Nejsvětější Trojice v Rokycanech.⁶²

V době pronikání německé reformace, zejména luterství, jež se v českém prostředí projevovala jako tzv. novoutrakvismus, se dvě královská města na Plzeňsku ideově zcela rozdělila.⁶³ Plzeňská městská rada se v roce 1578 rozhodla, že ve městě nesmí žít žádný nekatolík. Zato Stříbro se stalo pevnou oporou českým novoutrakvistům. Loajalita katolické Plzně se projevila i v roce 1582, kdy ihned přijala přestup na gregoriánský kalendář.⁶⁴

Za vlády Rudolfa II. se Plzeň dostala mnohem blíže politickému centru, jelikož panovník své sídlo přesunul z Vídně do Prahy v roce 1583. Rudolf II. si v Plzni zakoupil dva domy, jelikož zde pobýval delší dobu v letech 1594 a 1599.⁶⁵ Městu bylo uděleno několik výsad a tím si upevnilo svoji pozici loajálního prohabsburského katolického města, přičemž v tomto trendu pokračovalo i za vlády Rudolfova bratra Matyáše. Po pražské defenestraci 23. 5. 1618 započalo otevřené protihabsburské povstání (1618–1620), což

⁶⁰ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 188. ISBN: 80-7291-108-2. s. 188.

⁶¹ BERVIDA, Jiří a JANUSOVÁ, Jana. *Město Plzeň*. Plzeň: Dimenze, 1995. 101 s. ISBN 80-901379-2-X. s. 27.

⁶² ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 323.

⁶³ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 136.

⁶⁴ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 197. ISBN: 80-7291-108-2. s. 197.

⁶⁵ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 140.

zažehlo doposud největší vojenský konflikt v Evropě – třicetiletou válku.⁶⁶ Plzeň však dávala jasně najevo svůj odstup. Povstalci byli však odhodláni Plzeň dobýt, což se jim pod vedením hraběte Arnošta Petra z Mansfeldu 21. 11. 1618 povedlo. Jednalo se o velký vojenský a hospodářský triumf. O dva roky později Katolická liga vedená Maxmiliánem Bavorským a císařská armáda vedená generálem Karlem B. Buquoyem zahájila tažení, při kterém obsadila Nepomuk, Štěnovice, Litice a mířila na Plzeň. Po diskuzích vedených oběma stranami však Mansfeld zradil. Vzal úplatek a nechal vojska projít dál směrem na Prahu.⁶⁷ Mansfeldova vojska pak citelně chyběla v rozhodující bitvě na Bílé hoře. Fridrich Falcký musel prchnout a stavovské povstání se definitivně rozpadlo.⁶⁸

Mansfeld po bitvě ještě půl roku v Plzni pobýval, po jeho odjezdu byla Plzeň jeho důstojníky v čele s plukovníkem Laymingerem vydána generálovi Katolické ligy Johannu T. Tillymu za 140 000 zlatých.⁶⁹ Mansfeld je nechal za tento prohřešek popravit. Po potlačení povstání počaly rozsáhlé konfiskace, jež postihly jak fyzické osoby, tak města. Nejvíce na to doplatilo město Stříbro, které ztratilo charakter královského města – tento stav však trval jen do roku 1634, kdy byl městu navrácen majetek i jeho status královského města. V letech 1631–1632 ohrožovali Sasové jak Čechy, tak nepřímě i Plzeň. Císařská armáda pod velením Albrechta z Valdštejna však Sasy ze země vytlačila. Valdštejn poté zahájil vyjednávání, které se mu stalo osudným – po útěku z Plzně byl zavražděn v únoru roku 1634 v Chebu.⁷⁰ Během třicetileté války zasáhlo Plzeňsko několik vln drancování a útoků ze strany Švédů. Nejvíce utrpěla paradoxně Plzeň, jelikož byla na důležitém

⁶⁶ Válka začala jako konflikt náboženský a politický, kde proti sobě stály na jedné straně katolíci reprezentovaní Habsburky a na straně druhé protestanti reprezentovaní německými knížaty na jejichž stranu se přidalo Dánsko a Švédsko. (KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 197. ISBN: 80-7291-108-2. s. 233.)

⁶⁷ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 205-206.

⁶⁸ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 324-325.

⁶⁹ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 197. ISBN: 80-7291-108-2. s. 238.

⁷⁰ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 222.

strategickém místě. Negativní změny postihly jak demografickou, tak hospodářskou stránku města.⁷¹

Po válce přicházela na vylidněné Plzeňsko cizí šlechta např. italský rod Morzinů vlastnil od roku 1666 **panství Dolní Lukavice** u Přeštic.⁷² S příchodem nové šlechty souvisí i proces germanizace. Pomalu se obnovovala zdevastovaná hospodářská výroba. V této ožehavé době se rozhořely spory vrchnosti s poddanými kvůli zvyšování roboty a nevolnictví. Povstání probíhala v různých částech Plzeňska a vyvrcholila roku 1695 popravou Jana Sladkého-Koziny.⁷³

Pobělohorská doba se vyznačovala rekatolizačním snažením, které dopadalo na úrodnou půdu. Klášterům se opět vrátilo jejich dříve ztracené majetkové bohatství a lidé se, alespoň formálně, vraceli ke katolické víře. Pro barokní období této doby byly typické procesí a pouti. Významným poutním místem na Plzeňsku bylo především město Nepomuk v souvislosti se svatořečením Jana Nepomuckého.⁷⁴ Typická pro tuto dobu byla misijní činnost a reorganizace církevní správy. Zakládány byly kvalitní katolické školy, což však také znamenalo, že vzdělání měli v rukou výhradně duchovní.⁷⁵ Významnými barokními umělci působícími na Plzeňsku byli Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové, Jan Blažej Santini-Aichel a Jakub Auguston mladší. Uměleckými centry se dočasně stala sídla v Manětíně a v **Dolní Lukavici**.⁷⁶ Jan Blažej Santini-Aichel se vyznamenal především při monumentální přestavbě **kladrubského kláštera**.⁷⁷

⁷¹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 327.

⁷² KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2. s. 20.

⁷³ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 328.

⁷⁴ MIKULEC, Jiří a kol. *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. Praha: Historický ústav, 2013. 516 s. Práce Historického ústavu AV ČR = Opera Instituti Historici Pragae. Řada A, Monographia; sv. 42. ISBN 978-80-7286-206-1. s. 293.

⁷⁵ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1.vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 288. ISBN: 80-7291-108-2. s. 256.

⁷⁶ KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2. s. 26.

⁷⁷ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 330.

2.5 Plzeňsko ve vrcholném novověku

Vláda jediné panovnice na českém trůnu, Marie Terezie (1740–1780), byla provázena řadou revolučních reforem. Vedla k nim řada politických a ekonomických změn odehrávajících se v polovině 18. století (ztráta Slezska). Došlo ke zvýšení textilního průmyslu díky podpoře státu, přičemž se zvýšil počet lidí, kteří se přesouvali z vesnic do měst za prací a lepšími podmínkami pro život, a to zvláště po roce 1781, kdy byl synem Marie Terezie, Josefem II., vydán patent o zrušení nevolnictví.⁷⁸ Josef II. zemi ovlivnil i dalšími počiny. Mezi ně patřilo vydání tolerančního patentu nebo rušení klášterů a kostelů. Jelikož kláštery disponovaly v té době rozsáhlými pozemky, jejich zrušení vedlo mimo jiné k odprodávání uvolněných pozemků šlechtě. Kladruby získal rod Windischgrätzů, Plasy převzal rod Metternichů a Chotěšov získal rod Thurn-Taxisů.⁷⁹ Jediný klášter v Teplé zůstal, aby spravoval plzeňské gymnázium a filozofický ústav. Zrušeny byly i žebravé řády v Plzni a ve Stříbře františkáni a dominikáni, přičemž uvolněné prostory sloužily ke světským účelům.⁸⁰

Plzeňsko se od 18. století prudce rozvíjelo a postupem času se z někdejší zemědělské části stala přední průmyslová oblast. V první polovině 18. století je iniciátorem změny hlavně purkmistr Martin Kopecký.⁸¹ Po konfiskaci církevního majetku (klášterů) se stala šlechta, držící ve svých rukou rozsáhlé pozemky, nejvýznamnějším činitelem dalšího vývoje. Její vliv neklesl ani po roce 1848, kdy bylo zrušeno poddanství, přičemž státní a občanská správa byla modernizována.⁸² Pronikající změny zapříčiněné průmyslovou revolucí ovlivnily i Čechy, potažmo Plzeňsko, i když s určitým zpožděním. Navázalo se na již položený základ manufaktur, který zde existoval od 18. století – jednalo se především o hamry, hutě, sklárny, manufaktury na sukno atd. Manufakturní výroba však přetrvávala až do poloviny 19. století, kdy byla postupně nahrazována strojovou výrobou. V roce 1842

⁷⁸ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. II, Díl 2. Od roku 1788 do roku 1918*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1967. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 274.

⁷⁹ WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 78.

⁸⁰ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 331.

⁸¹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. II, Díl 2. Od roku 1788 do roku 1918*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1967. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 32.

⁸² WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 94-98.

byl založen nyní celosvětově proslulý Plzeňský pivovar. Dále se prosazovalo lihovarnictví či cukrovarnictví. Došlo k rozmachu těžby černého uhlí, textilní výroby a železářství.⁸³

Národní obrození se na Plzeňsku projevilo především u městské a venkovské inteligence, především učitelů a kněží. Iniciátorem národního obrození v Plzni byl premonstrátský kněz a profesor filozofického ústavu v Plzni Josef Vojtěch Sedláček⁸⁴ (1785–1836), který se, stejně jako první vlna buditelů, zaměřil na obnovu a prosazování českého jazyka. Poté došlo ke stagnaci vývoje kvůli lhostejnosti plzeňských měšťanů. Sám Sedláček byl vývojem situace zklamán. Po jeho smrti však jeho místo zastal Josef František Smetana, který byl schopen okolo sebe sjednotit podobně smýšlející vlastence. Navázal styky s Karlem Havlíčkem Borovským⁸⁵, Františkem Palackým⁸⁶ a Pavlem Josefem Šafaříkem⁸⁷, které významně pomohly pozvednout náladu a atmosféru na Plzeňsku. Nutno podotknout, že v letech 1840–1843 studoval na plzeňském gymnáziu

⁸³ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 331-333.

⁸⁴ Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836) měl po absolvování domácí školy jít v otcových šlépějích a stát se mydlářem. Po smrti otce ho však matka poslala na studia do Prahy. Roku 1805 vstoupil do premonstrátského řádu v klášteře v Teplé. Roku 1810 ukončil teologické studie a zároveň se stal profesorem matematiky na Filozofickém ústavu v Plzni. O šest let později byl jmenován doktorem filozofie a s tímto rokem se také pojí začátek Sedláčkových obrozeneckých snad – začal v Plzni učit zájemce bezplatně český jazyk. Byl v Plzni prvním, kdo se snažil zrovnoprávnit češtinu s němčinou. Jeho zásluhou se roku 1816 hrálo první divadelní představení v českém jazyce. Dále byl autorem českých spisů, článků v novinách a básní – největším počinem bylo vydání dvou odborných učebnic matematiky a fyziky. (KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2. s. 361-363.)

⁸⁵ Karel Havlíček Borovský (1821–1856) vystudoval gymnázium a poté vstoupil do kněžského semináře, ze kterého byl v roce 1841 vyloučen. Poté pracoval jako vychovatel v Rusku. Od roku 1848 pracoval jako redaktor Národních novin, které pod jeho vedením vzkvétaly. Protože projevil odpor proti absolutistické vládě v zemi, několikrát stanul před soudem. Národní noviny se přestaly vydávat a Borovský byl v roce 1851 poslán do Brixenu, kde musel žít tři roky. Celý život bojoval proti absolutismu a za svobodu slova. Zemřel v roce 1856. (FORST, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/I. H-J*. Praha: Academia, 1993. 589 s. ISBN 80-200-0468-8. s. 112–119.)

⁸⁶ František Palacký (1798–1876) po studiích začal pracovat jako vychovatel. V roce 1823 vstoupil do služeb Šternberků a začal se zabývat historií šlechtických rodů. Dále začal pracovat ve Společnosti vlasteneckého musea a přispíval do jejich časopisu. Inicioval založení Musejního sboru pro pěstění české řeči a literatury, založení Matice české, rozšíření muzejních sbírek a organizační změny ve prospěch českého jazyka v Královské české společnosti nauk. V roce 1829 byl pověřen zpracováním českých dějin. Byl aktivní i politicky, přičemž bojoval proti začlenění českých zemí říše německé. V roce 1872 přestal být politicky aktivní. (KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2. s. 358-359.)

⁸⁷ Pavel Josef Šafařík (1795–1861) na východním Slovensku v rodině evangelického faráře. Otec mu poskytl základ vzdělání, které si poté rozšiřoval na gymnáziu a lyceu. Po studiu teologie v Jeně se vrátil do Bratislavy, kde navázal přátelství s Palackým, který mu později pomohl se přestěhovat do Prahy. Zde nastoupil jako redaktor časopisu Světozor a Českého muzea. Spolu s Palackým byl předsedou Slovanského sjezdu a zastáncem austroslavistického programu. (KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2.)

bratranec J. F. Smetany, Bedřich Smetana⁸⁸, a jeho pobyt zde posílil i jeho národní cítění. Dalšími vlasteneckými centry na Plzeňsku byly Rokycany vedené Antonínem Jaroslavem Puchmajerem⁸⁹ a Mirošov, kde působil básník Vojtěch Nejedlý⁹⁰. Ve druhé generaci se prosadila jména jako Jaroslav Vacek Kamenický⁹¹ a Josef Linda⁹².

K událostem v roce 1848 pozitivně stavěla na Plzeňsku jen samotná Plzeň. Schůze ve Svatováclavských lázních se účastnili i dva členové ze skupiny kolem J. F. Smetany, dr. Vilém Peithner a Emanuel Dlouhý. Zprávy o vyhlášení konstituce byly přijaty s nadšením, což se projevilo jak v tisku, tak v politické sféře. V Plzni vznikla roku 1848 pobočka Slovanské lípy, což byl spolek na obranu konstituční monarchie, z jehož podnětu začal

⁸⁸ Bedřich Smetana (1824–1884) je spjat s Plzní od studentských let, kdy kvůli studijním problémům na Akademickém gymnáziu v Praze ho otec svěřil bratranci Josefu Františku Smetanovi, profesoru na plzeňském gymnáziu. Zde zůstal až do roku 1843, kdy odjel spolu s rodinou své lásky Kateřiny do Mladé Boleslavi. Do Plzně se však pravidelně vracel, mimo jiné v roce 1869, kdy se v plzeňském divadle hrála *Prodaná nevěsta* poprvé mimo Prahu. V Plzni též navázal přátelství s Eliškou Krásnohorskou. Od roku 1978 je na jeho počest v Kopeckého sadech umístěna jeho socha. (KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2. s. 364-366.)

⁸⁹ Antonín Jaroslav Puchmajer (1769–1820) patřil k literárním buditelům první generace českého národního obrození. Se západočeským krajem je spjat až od svých sedmatřiceti let, kdy přišel na faru v Radnicích na Rokycansku. V té době měl za sebou mnoho literárních počínů, a přestože byl katolický kněz, tak husitské hnutí, potažmo Jana Žižku, obdivoval. Jeho působení v Radnicích bylo spjato s rodem Šternberků, se kterými vycházel velmi dobře. Udržoval styky s dalšími národními buditeli - J. V. Sedláčkem, Vojtěchem Nejedlým atd. (*Osobnosti a západní Čechy. (KUMPERA, Jan. Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2. s. 328-329.)

⁹⁰ Vojtěch Nejedlý (1772–1844) proslul jako vlastenecký kněz a básník. Do západních Čech se dostal tak, že působil v Mirošově u Rokycan jako katolický kněz. Do místní farní knihy začal psát česky a zasloužil se o vybudování nové mirošovské školy, jelikož vzdělání považoval za základní kámen lidové osvěty. Přátelil se s Jaroslavem Puchmajerem, Josefem Jungmannem a J. V. Sedláčkem. (KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2. s. 322-323.)

⁹¹ Jaroslav František Vacek Kamenický (1806–1869) významný básník a literární buditel. Do západních Čech se dostal roku 1831, poté, co dokončil kněžský seminář. Působil na faře v Týnci u Klatov, v Merklíně, a nakonec zakotvil v Blovicích, kde se roku 1846 stal děkanem. Přátelil se s Jungmannem, Tylem, Kolářem a Čelakovským. V jeho literární činnosti se odráží silné vlastenecké myšlení. Byl také organizátorem divadelních představení a širitelem vzdělanosti. (KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2. s. 338-339.)

⁹² Josef Linda (1789–1834) pocházel z Nových Mitrovic. Stal se významným novinářem, spisovatelem a navázal úzké přátelství s Václavem Hankou. Linda a Hanka bývají považováni za autory dvou rukopisů – zelenohorského a královedvorského – padělků, jenž měli doložit starobylost českého písemnictví. Stal se redaktorem Pražských novin a autorem historického románu *Záře nad pohanstvem*. (KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2. s. 319.)

vycházet první plzeňský politický časopis *Posel ode Mže*. Bohužel již za rok Slovanská lípa zanikla, čímž skončilo i vydávání časopisu.⁹³

Zemi po roce 1848 zasáhla celá řada státoprávních i hospodářských změn. Plzeň se stala sídlem krajského a okresního úřadu. Země byla rozdělena do 13 nových krajů (mezi nimi byl kraj Plzeňský). Krajské úřady však byly zrušeny a po roce 1868 nahrazeny tzv. politickými okresy jejich počet dosáhl 89. Na Plzeňsku se nacházely 4 politické okresy a 9 okresů soudních.

Průmyslová revoluce došla s určitým zpožděním i do Čech. První velký parní stroj se v Plzni objevil v roce 1857 a to v Měšťanském pivovaru založeném v roce 1842.⁹⁴ Po uvolnění poměrů v zemi po pádu Bachova absolutismu se v Plzeňském kraji rozmohlo zakládání nových podniků. Nejznámější založil roku 1859 hrabě Kristián Valdštejn ve Šťáhlavech, jednalo se o strojírnou, která se po přejmenování po Ing. Emilu Škodovi stala celosvětově známou. O jedenáct let později se na Plzeňsku nacházelo více než padesát průmyslových závodů, což vedlo i ke změně plzeňského panoramatu. Tento rozmach zarazil až krach na vídeňské burze roku 1873, jenž nepoznamenal snad jen Měšťanský pivovar a Škodovy závody. Ty se staly později vedoucím podnikem města a neustále se rozšiřovaly. Typické pro tuto dobu je také budování železnic, přičemž trasa Praha – Plzeň – Domažlice – Furth im Wald byla otevřena roku 1862. Další trasy pak na sebe nenechaly dlouho čekat.⁹⁵

Od roku 1848 do pádu Bachova absolutismu v roce 1860 by se politické dusno v zemi dalo krájet. Přesto se našli odvážlivci, kteří se nebáli projevit veřejně svůj názor – stalo se tak roku 1856 na pohřbu Josefa Kajetána Tyla, kdy došlo k protestu Čechů proti vídeňskému centralismu. V 60. letech pak došlo k uvolnění atmosféry jak politické, tak hospodářské. Skutečné změny nastaly po roce 1867, kdy došlo k rakousko-uherskému vyrovnání.⁹⁶ O rok později se ve volbách do obecního sněmu poprvé prosadilo české měšťanstvo takovým způsobem, že vytlačilo z čela buržoazii německou. Významnou politickou a vůdčí osobností se stal dr. František Schwarz, jenž založil *Plzeňské noviny*

⁹³ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 335.

⁹⁴ WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 106.

⁹⁵ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 337.

⁹⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. II, Díl 2. Od roku 1788 do roku 1918*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1967. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 122-124.

(rok 1864)⁹⁷, stál v čele mladočechů a zastupoval Plzeň v říšské radě. Vedení města Češi převzali plně v roce 1897, kdy byl za plzeňského purkmistra zvolen dr. Václav Peták⁹⁸ a do popředí se dostala strana mladočechů. V tomto období došlo také k rozkolu mezi Čechy samotnými – vznikaly různé politické strany od staročechů a mladočechů až po strany národních socialistů a sociálních demokratů. Vznikala též různá dělnická a odborová hnutí, která prosazovala zlepšení pracovních podmínek. Specifikem této doby je také rozmach českého školství. Plzeň zde měla své výlučné postavení – roku 1865 byla otevřena česká reálka, která byla o šest let později přeměněna na české reálné gymnázium.⁹⁹ Roku 1868 byla založena vyšší dívčí škola, jejíž ředitelkou se stala Božena Čechová, sestra Svatopluka Čecha a přítelkyně Elišky Krásnohorské. Nutno říci, že germanizační tlaky nikterak nepolevovaly, tudíž se stále zakládaly i školy německé. Češi však dále bojovali za výluční postavení ve své zemi, takže dosáhli toho, že roku 1892 byl otevřen český učitelský ústav, z kterého vycházeli kvalitní čeští pedagogové.¹⁰⁰

Spolkový život byl ve druhé polovině 19. století též velmi čilý. Dokazuje to zakládání besed. Vznikla Měšťanská beseda (rok 1862), z níž se vyčlenila Řemeslnická a Občanská beseda, Dělnická beseda vznikla roku 1873. V roce 1905 existovalo ve městě dvě stě padesát spolků, z toho jich bylo padesát německých. Sokol vznikl již v roce 1863.¹⁰¹ V roce 1901 otevřela Měšťanská beseda novou budovu v Kopeckého sadech, kde Loutkové divadlo hrálo svá představení. Zde se v roce 1917 zazařil poprvé Josef Skupa, „otec“ Spejbla a Hurvínka. Jeho další loutka Kašpárek pak v roce 1918 „pohřbila“ Rakousko-Uhersko. Nejvýznamnější divadlo v Plzni, Divadlo J. K. Tyla, bylo založeno roku 1865 a rozděleno na dvě souběžné scény – Velké divadlo a Komorní divadlo.¹⁰² Na konci 19. století byla ve městě zavedena tramvajová doprava.¹⁰³

⁹⁷ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. II, Díl 2. Od roku 1788 do roku 1918*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1967. 354 s., [32] s. obr. Příl s. 128.

⁹⁸ Dr. Václav Peták také významně přispěl k rozvoji školství ve městě. V roce 1885 došlo k rozdělení města na čtyři školní obvody, přičemž v každém obvodu byla pětiletá škola dívčí a chlapecká. (WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 196.)

⁹⁹ WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 196-197.

¹⁰⁰ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 338.

¹⁰¹ WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 307.

¹⁰² BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. II, Díl 2. Od roku 1788 do roku 1918*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1967. 354 s., [32] s. obr. příl. s. 162.

¹⁰³ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 340.

Židovská komunita měla v Plzni dlouhou tradici. Existenci Židů v Plzni dokládají listiny z roku 1338, v nichž je jasně nařízeno bránit židovské obyvatele proti antisemitským náladám obyvatel. Během 14.–15. století se zřejmě již ve městě vytvořila zvláštní komunita v dnešní Sedláčkově a Solní ulici.¹⁰⁴ Židovská čtvrť se nacházela nedaleko severozápadních městských hradeb. Podle dochovaných spisů se synagoga a židovská škola nacházela v místě dnešní hlavní pošty v Solní ulici. Nutno ale říci, že ač byla židovská čtvrť těsně u městských hradeb, nebylo vytvořeno ghetto jako v jiných městech. Přesto sem měšťané jen neradi chodili.¹⁰⁵

V době husitských válek se Židé postavili na stranu plzeňských měšťanů a bránili město před husity. Za „odměnu“ jim pak byly vypsané vyšší daně, aby bylo možné opravit poničená města. Od roku 1493 pak museli Židé nosit označení, které je na první pohled zařadilo k židovské komunitě. V roce 1504 vyšlo nařízení, podle kterého měli Židé opustit Plzeň a v jeho důsledku zanikla roku 1542 židovská komunita v Plzni. Židé se z měst stěhovali do okolních vesnic. Systematicky se vrací židé do měst – tedy i do Plzně – až v době panování Josefa II. a Františka I.¹⁰⁶

V roce 1848 dosáhli Židé dlouho očekávaného zrovnoprávnění – mohli volně pracovat na úřadech či školách a byly zrušeny protižidovské zákony (famiantský zákon, numerus clausus a toleranční daň). V roce 1853 získali Židé v Plzni pozemek pro nový hřbitov, povolení pro výstavbu nové synagogy a zřízení židovské školy. Od roku 1867 dosáhli plné rovnosti, a to díky Prosincové ústavě.¹⁰⁷

Pomyslným vyvrcholením židovství v Plzni byla výstavba Velké synagogy, základní kámen byl položen 2. 12. 1888. Původní návrh výstavby synagogy navržený vídeňským architektem Fleischerem byl zamítnut z toho důvodu, že by dle radních takto vystavená synagoga konkurovala katedrále sv. Bartoloměje. Nové plány tedy předložil Emanuel Klotz v roce 1890, přičemž vzhled jeho stavby zdůrazňoval, že se nejedná o křesťanskou stavbu. Výstavba synagogy byla dokončena roku 1893 a od té doby sloužila

¹⁰⁴ KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 98. ISBN: 80-7291-108-2. s. 97.

¹⁰⁵ KUBÁTOVÁ, Kateřina. *Židovská komunita v Plzni a na Plzeňsku*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. Jitka Bílková, Ph.D. s. 4-6.

¹⁰⁶ KUBÁTOVÁ, Kateřina. *Židovská komunita v Plzni a na Plzeňsku*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. Jitka Bílková, Ph.D. s. 7-8.

¹⁰⁷ KUBÁTOVÁ, Kateřina. *Židovská komunita v Plzni a na Plzeňsku*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. Jitka Bílková, Ph.D. s. 8.

svým účelům až do druhé světové války. Po válce byla stavba židovské komunity navracena, avšak krátce na to, po nastolení komunistického režimu, byla Velka synagoga uzavřena – poslední bohoslužba se zde konala roku 1973.

Po pádu režimu neměla židovská komunita na údržbu synagogy dostatečné finanční prostředky, proto posílala prosebné dopisy do USA s žádostí o finanční pomoc. Prosby však vyslyšeny nebyly, pomoc přišla až z Ministerstva kultury České republiky, takže v letech 1995–1997 proběhly tři etapy oprav. Na jaře roku 1998 byla synagoga opět otevřena pro veřejnost a od téhož roku se zde pořádají pravidelné bohoslužby, ale i mnohé kulturní akce.¹⁰⁸ Jedná se o druhou největší synagogu ve střední Evropě a třetí největší na světě.¹⁰⁹

2.6 Plzeňsko v průběhu Velké války

Roku 1914, kdy vypukla 1. světová válka, bylo Plzeňsko důležité z mnoha hledisek. Sídlila zde Škodovka, která zásobovala celou monarchii zbraněmi, ale její význam se odrážel i v tom smyslu, že zde sídlili dodnes známí „Pětatřicátníci“.¹¹⁰ Během války došlo v Plzni k několika tragédiím nepřímo souvisejících s válkou. Roku 25. 5. 1917 bouchla na Bolevci muniční továrna¹¹¹ a o rok později se stala tragédie o to hrozivější, že se jí dalo lehce předcházet. Toho roku byl pozastaven příděl potravin, což vedlo k protestním akcím vyhladovělých obyvatel. Jedna z těchto akcí dospěla až tak daleko, že se lidé, z větší části

¹⁰⁸ ŠPIRKOVÁ, Věra. *Velká synagoga v Plzni*. Vyd. 1. Plzeň: Fraus, ©2002. [16] s. Památky: unikátní encyklopedie na pokračování. ISBN 80-7238-194-6. s. 5-8.

¹⁰⁹ WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 284.

¹¹⁰ 35. *pěší pluk* je nejslavnější plzeňská vojenská jednotka, mezi lidmi všeobecně známá jako pětatřicátníci. Ten si během války prošel náročnou zkouškou – na začátku války odjel na východní frontu do Ruska, o rok později se proslavil násilným přechodem Dněstru, v roce 1917 v bitvě u Zborova byl pluk přepaden vojáky 1. československé střelecké brigády ruských legií, na tu část pluku, která nepadla do zajetí, se pak pohlíželo s nedůvěrou. Poté byl pluk odvelen do jižních Tyrol, kde setrvali do konce války. (JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 10.)

¹¹¹ V továrně pracovalo mnoho žen a dětí, zemřelo celkem cca 300 osob. Tato událost inspirovala K. Čapka k napsání románu *Krakatit*. (JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 11)

děti, vrhli v Koterovské ulici na dodávku s potravinami. Vojáci začali do davu bez varování střílet. Během tohoto odsouzeníhodného činu bylo zabito 6 dětí.¹¹²

Během války byla atmosféra v zemi velmi napjatá. Šířily se různé poplašné zprávy a lidé se ze strachu z donašců stranili svých přátel i sousedů. Zde můžeme vidět i počátek rusofilství, které v pozdější době způsobí v naší zemi tragédii. Rok po začátku války vystoupil v Curychu a Ženevě Tomáš G. Masaryk s projevy symbolizujícími začátek zahraničního odboje. Vybral si pro to den výročí upálení mistra Jana Husa.¹¹³ Husův odkaz se v době Velké války často připomínal a odkazoval na něj ve svém projevu i náměstek purkmistra Václava Petáka Matouš Mandl. Tím byl starosta zdiskreditován a dostal se na „černou listinu“ tehdejší policie. Během války se neustále zhoršovala situace ohledně zásobování potravinami. Vše eskalovalo již zmíněným aktem roku 1918.¹¹⁴

Po skončení války v roce 1918 se začaly zakládat Národní výbory. Jeden takový byl založen i v Plzni. Jeho úkolem bylo poprat se s nelehkou hospodářskou situací a zajistit klidnou atmosféru ve svěřeném území. Vyhlášení národní samostatnosti 28. 10. 1918 bylo přijato v Plzni s velkým nadšením. Přes bujaré oslavy se dbalo na zachování pořádku a občané byli vyzýváni k zodpovědnému chování. Přesto lidé propadli teatrálnímu chování a organizovali různé akce k „pohřbení“ Rakouska-Uherska. Vývoj událostí tak pozitivní pro Čechy, nemile zaskočil německé obyvatele žijící na českém území. Ti se snažili zakládat vlastní odbory a bojovat proti nastalé situaci, nebylo jim to však nic platné. I v nastalém štěstí nezapomněli Češi na padlé v hrdiny ve válce. K jejich uctění se stavěly památníky a pomníky, přičemž je zajímavé, že mnohdy se takový pomník sloučil s pomníkem mistra Jana Husa.¹¹⁵

¹¹² Hladové bouře před 95 lety si vyžádaly životy dětí: oficiální informační server města Plzně. [online]. Copyright ©2018. Statutární město Plzeň. [cit. 16. 11. 2017]. Dostupné z: <https://www.plzen.eu/obcan/aktuality/aktuality-z-mesta/hladove-boure-pred-95-lety-si-vyzadaly-zivoty-deti.aspx>

¹¹³ WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4. s. 273.

¹¹⁴ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 11.

¹¹⁵ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 345.

2.7 Od první republiky k válce

Vznik samostatné Československé republiky probíhal pokojně. Velký podíl na tom měl Národní výbor. Plzeňský Národní výbor¹¹⁶ si vytkl za cíl osvobodit politické vězně z Borské trestnice. Měsíc po vzniku republiky jich bylo na svobodě přes sto třicet.¹¹⁷ Dalším důležitým bodem byla obnova dostatku potravin pro obyvatele Plzeňska.

Přestože vznik republiky znamenal pro většinu Čechů a Slováků splněný cíl, neobešly se jeho počátky bez těžkostí. Stávkovalo se proti vysokým cenám, což vedlo až k tomu, že po vzoru Ruska lidé zatoužili po socializaci státu. Naštěstí prezident Masaryk byl vzdělaný a sečtělý muž, který k této otázce přistupoval opatrně a vybízel k tomu i občany státu.

Plzeň se díky průmyslové činnosti, bohatému kulturnímu a společenskému životu stala centrem západních Čech. Stahovalo se sem mnoho lidí z venkova, kteří zde hledali pracovní příležitost a lepší životní podmínky, než jaké měli na vesnici. Nejvíce pracovníků si mohly dovolit zaměstnávat Škodovy závody, ale dále to byly i železniční dráhy či pivovar.¹¹⁸

V roce 1919 proběhly velmi důležité volby do obecních zastupitelstev. V Plzni se nejsilnějšími stranami staly sociální demokraté, němečtí sociální demokraté a česká agrární strana. Z těchto voleb vznikla městská rada a starostou se stal sociální demokrat Luděk Pik¹¹⁹, který svůj post obhajoval až do roku 1938.¹²⁰ Nutno připomenout jeho neúnavný boj proti komunistickým myšlenkám.

V době velké hospodářské krize (1929–1930) se i Plzeňsko ocitlo v nelehké situaci, přičemž vrchol krize dolehl na naši zemi až v letech 1932–1933. Během krize zaniklo na Plzeňsku zhruba sto podniků a ty, které přežily, musely značně omezit výrobu a snížit stavy zaměstnanců. Nutno však dodat, že plzeňští radní se snažili lidem pomáhat ve formě

¹¹⁶ Ustanoven 27. 10. 1918. (JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 12.)

¹¹⁷ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 346.

¹¹⁸ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně. III, Od roku 1918 do roku 1948*. Vyd. 1. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1981. s. 472. s. 22.

¹¹⁹ Byl zvolen i zástupcem ministra národní obrany pro západní Čechy. (JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 16.)

¹²⁰ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 348.

vydáváním teplého jídla nebo organizováním nouzových prací. Přirozeně se toto období neobešlo bez stávek a protestních akcí. Krize připravila však živnou půdu i pro agitace stran ohrožujících těžce vydobytou demokracii – byla to česká strana Národní sjednocení a strana Sudetoněmecká (SdP). Volby ukázaly, že lidé v demokracii ale stále věří, jelikož volili převážně Československou stranu sociálně demokratickou. SdP ale získala velký počet hlasů a začala využívat velké nezaměstnanost v příhraniční oblasti na západě Čech. Nejen protidemokratické strany začaly ohrožovat svobodu a demokracii v republice. Nacistické Německo bylo stále větším problémem, tím větším, že jeho vliv na SdP byl stále silnější. Předseda SdP Konrad Henlein se těšil Hitlerově velké podpoře a začal vyvíjet stále větší tlak na československou vládu. 24. 4. 1938 v Karlových Varech bylo vytyčeno osm bodů, které měly zajistit autonomii pohraničí a učinit přítrž „bezpráví“, které se páchalo na obyvatelích této oblasti. Francie a Anglie doporučila ČSR podmínky přijmout.¹²¹ Vláda vyhlásila v této oblasti volby, aby se situace dále nevyostřovala. Znepokojení se však demokraticky smýšlející lidé ubránit nemohli, zvláště poté, co volby vyzněly opět ve znamení rostoucí podpory henleinovců. Jejich obavy nebyly plané, henleinovský teror se projevil naplno a padlo mu za oběť celkem dvacet tři osob, přičemž šedesát tři lidí bylo zraněno.¹²² Tragická situace vyvrcholila Mnichovskou dohodou, v jejímž důsledku zbylo ze země jen jakési okleštěné „cosi“.

Mnichovská dohoda silně ovlivnila politický a geografický vývoj Československé republiky, přičemž Plzeňsko jako pohraniční oblast pocítilo změny mezi prvními. Jelikož bylo k Německé říši připojeno Stříbro, Manětín, Stod, stala se Plzeň novým „příhraničním“ městem. Pohraničí bylo obsazeno německou armádou¹²³ a od října roku 1938 spravoval území Konrad Henlein, což v důsledku vedlo k tomu, že se do Plzně stahovali uprchlé antifašistické německé rodiny.¹²⁴ Stupňoval se jak útlak české, tak židovské menšiny na říšském území. Plzeňané nesli nastalou situaci ještě hůře poté, co odstoupil z funkce starosty Luděk Pik v roce 1938.

¹²¹ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně. III, Od roku 1918 do roku 1948*. Vyd. 1. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1981. s. 472. s. 235.

¹²² ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 354.

¹²³ Nemluvě o tom, že Plzeňsko, potažmo celé západní Čechy, tímto aktem ztratilo významné průmyslové a ekonomické oblasti. (JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 21.)

¹²⁴ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně. III, Od roku 1918 do roku 1948*. Vyd. 1. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1981. s. 472. s. 237.

Krátké trvání tzv. druhé republiky bylo ve znamení strachu a paranoi. V únoru 1939 bylo rozpuštěno obecní zastupitelstvo a došlo k rušení tradičních politických stran – všechny tyto změny se projeví negativně v náladách demokraticky smýšlejících obyvatel.

15. 3. 1939 wehrmacht obsadil zbytek Plzeňska a od té doby začal neskrývaný útlak neněmeckého obyvatelstva. V reakci na tyto události začala vznikat odbojová hnutí usilující o obnovu československé státnosti. Zhoršení situace nastalo po dosazení Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora. Reinhard Heydrich terorizoval zemi a tvrdě postihoval všechny, které jen trochu šlo spojit s odbojovým hnutím.¹²⁵ Veškerou pracovní sílu směřoval ve prospěch Říše a na důležité byrokratické posty dosazoval Němce, přičemž němčina se stala jediným úředním jazykem. Po atentátu na Heydricha bylo v celém protektorátu vyhlášeno stanné právo a gestapo přitvrdilo v hledání a odstraňování případných odbojářů, přičemž mnoho z nich bylo nalezeno, a i s rodinami popraveno.¹²⁶

Během války byly poničeny bombardováním Škodovy závody, ale i značná část Plzně samotné. Zcela nepochopitelně se američtí letci na konci války zaměřovali při bombardování na průmyslové oblasti. Důvod nikdy nebyl zcela objasněn. Poslední rok války byl ve znamení nedostatku potravin, stejně jako tomu bylo během Velké války. Reprezentanti různých odbojových skupin se po roce 1944 spojili a v dubnu 1945 byl jako orgán plzeňského odboje ustanoven Revoluční národní výbor (RNV), v jehož čele stál Jindřich Krejčík.¹²⁷ Počátkem května RNV postupně převzalo vedení města. To už ale přicházela osvobozená americká armáda, která do Plzně dorazila 6. 5. 1945. Američtí vojáci byli Plzeňani bouřlivě vítáni, přesto se armáda musela vypořádat s ojedinělými útoky německých fanatiků. Spolu s Plzní byl 6. 5. osvobozen Stod, Chotěšov, Dobřany, Přeštice, Dolní Lukavice a Starý Plzenec. Následujícího dne pak Rokycany V Borku u Rokycan se na **demarkační linii** setkala armáda americká s Rudou armádou.¹²⁸ Americká divize se nejdále dostala do Kasejovic a Lnářů. Prahu nebylo možné osvobodit Američany z důvodu podlosti sovětů a jejich kalkulací pro budoucnost. 7. 5. 1945 prchl K. Henlein z Liberce na Karlovarsko, kde navázal styky s Američany, kterým chtěl vydat sudetské

¹²⁵ ČVANČARA, Jaroslav. *Heydrich*. [Praha]: Gallery, 2011. 334 s. ISBN 978-80-86990-97-2.

¹²⁶ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 356.

¹²⁷ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 30.

¹²⁸ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně. III, Od roku 1918 do roku 1948*. Vyd. 1. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1981. s. 472. s. 313.

župy. Po výsleších a převozu do Plzně, spáchal v noci z 9. na 10. 5. sebevraždu.¹²⁹ V Rokycanech byl 9. 5. zadržen prchající K. H. Frank. Válka byla u konce, ale to neznamenalo konec krušných časů.¹³⁰

2.8 Od osvobození až po únor 1948

Bezprostředně po osvobození docházelo k útokům na civilní německé obyvatelstvo žijící na českém území, které za války kolikrát trpělo stejně jako Češi. Američtí vojáci se tedy snažili útoky minimalizovat, nebo jim zcela zabránit. Německy mluvící obyvatelé byli následně přesouváni do vybydleného pohraničí. Stejná situace čekala i české kolaboranty, které vojáci chránili jen před veřejným lynčováním, ale předávali je příslušným orgánům spravedlnosti. V Plzni byl zřízen Mimořádný lidový soud, který fungoval do roku 1947.¹³¹

Poválečného stavu využívali zejména komunisté. V Plzni zemřel při dopravní nehodě 19. 7. 1945 předseda Okresního národního výboru v Plzni Jindřich Krejčík a na jeho místo byl zvolen komunista Josef Ullrich. Komunistická propaganda sílila každým dnem, což v době hospodářsky i kulturně pošramocené nebylo takové umění. Zcela populisticky se zaměřovali na problematiku Němců, zrádců, kolaborantů aj. Předseda vlády Klement Gottwald pronesl projev na náměstí Republiky v Plzni, v němž plamenně obhajoval připravované znárodňovací dekrety. Na podzim roku 1945 opustily americké jednotky Československou republiku. Od roku 1946 sílila prosovětská propaganda, která se začala objevovat i v tisku. Zcela přirozeně znehodnocovala pomoc Američanů při osvobození. Příznačně se tak dělo před volbami do Ústavodárného Národního shromáždění, které proběhly 26. 5. 1946 – komunisté vyhráli.¹³² Rok 1948 měl od jeho počátku dusnou atmosféru. Od 17. do 20. 2. probíhala podle ÚV KSČ taktiku převzetí moci. V Odborovém domě (dnes Peklo) se při valné hromadě odborářů podpořila demise „protidemokratických a protisocialistických“ stran.¹³³

¹²⁹ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 30.

¹³⁰ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 360.

¹³¹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 362.

¹³² JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 30.

¹³³ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 363.

2.9 Přes vítězný únor k ještě vítěznějším listopadu

Převzetí moci měli komunisté pečlivě naplánováno. Na Plzeňsku komunisté využívali především Škodovy závody, skrz které protlačovali své protidemokratické myšlenky.¹³⁴ Ředitel Škodovky byl sesazen a nahrazen komunistou, i ostatní důležité funkce byli přeořazováni ku prospěchu strany. Ostatně celé závody byly přejmenovány na Závody Vladimíra Iljiče Lenina (rok 1951). Oslavy osvobození byly v Plzni ze zřejmého důvodu též nežádoucí. Peníze vybrané pro tyto účely putovaly do Severní Koreje, kde měly posloužit v boji proti „americkým imperialistům“. Očerňování Američanů ovšem patřilo ke komunistickému „folkloru“ po celou dobu jeho vlády. Strana se potřebovala zbavit nepohodlných, proběhly popravy generála Heliadora Píky, lidovce Stanislava Broje, plukovníka Ladislava Svobody a mnoha dalších lidí, včetně členů KSČ jako byl Rudolf Slánský. Komunisté vyhnali z klášterů mnichy a započali kolektivizaci, což úzce souviselo se vznikem JZD (Jednotné zemědělské družstvo). Kdybychom měli zmínit nějaké světlé body, pak by k nim jistě patřilo založení Pedagogické fakulty v roce 1948, Vysoké školy strojní a elektrotechnické v roce 1949 a zřízení Státní vědecké knihovny v Plzni v roce 1950.¹³⁵

V roce 1953 proběhla nenadálá změna měny, přestože prezident Antonín Zápotocký v rozhlasovém vysílání ještě předcházející den ujišťoval občany, že k ničemu podobnému nedojde. 30. 5. 1953 bylo rozhlasem vyhlášeno, že stávající bankovky budou platit pouze do konce měsíce – tedy pouhý jeden den. Úspory a vklady v bankách byly nenávratně znehodnoceny. Výměna bankovek probíhala od prvního dne následujícího měsíce a byla pečlivě dokumentována – režim získal jasnou představu o majetku obyvatel. Asi netřeba dodávat, že výměna bankovek souvisela se snížením peněžní hodnoty bankovek (např. původních 300 Kčs za 60 Kčs nových).¹³⁶ Lidem došla jejich trpělivost a zahájili rozsáhlé protirežimní vystoupení dne 1. 6. 1953. Doufali v americkou pomoc, která

¹³⁴ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 39.

¹³⁵ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 363–365.

¹³⁶ Antonín Zápotocký: Naše měna je pevná a měnová reforma nebude - Investujeme.cz. *Investujeme.cz - odborný server společnosti Fincentrum* [online]. Copyright © 2008. [cit. 25. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/antonin-zapotocky-nase-mena-je-pevna-a-menova-reforma-nebude/>

nepřišla, ba ani přijít nemohla, jelikož „ven“ informace o protestech nepronikly. Následovalo rozsáhlé zatýkání a perzekuce stávkujících osob a jejich rodin.

Po zklidnění situace se pokračovalo v budovatelské činnosti, při které vzniklo mnoho volnočasových institucí – divadlo Alfa, Komorní divadlo, Západočeská galerie, botanická a zoologická zahrada aj. Postupné uvolňování poměrů dovedlo zemi až tzv. Pražskému jaru. Vedly se diskuze o reformách jak politických, tak kulturních. Vše bylo zhatěno příjezdem „spřátelené“ Rudé armády do země dne 21. 8. 1968. Plzeňané se však nenechali zastrašit a tanky, postávající na náměstí Republiky, pomalovali nápisy jako: „*Dobytku, táhni na Sibiř!*“ nebo „*Go home!*“. Lidé strhávali označení ulic, otáčeli silniční ukazatele, vylepovali posměšné plakáty. Bohužel, nebylo to nic platné. Rusové zničili těžkou technikou velkou část úrody v Plzni – jihu a silnice na Rokycansku.¹³⁷

Normalizace s sebou nesla opět vlnu propouštění politicky nevhodných lidí. Od druhé poloviny 70. let také rostla vlna odporu. Dokazuje to vznik Charty 77. Šířil se samizdatový tisk a umělci tvořili umění, které skrytě uráželo a kritizovalo komunistický režim a jeho představitele. O událostech 17. 11. 1989 se lidé na Plzeňsku dozvěděli se značným zpožděním. O dva dny později se ale i v Plzni přidávala inteligence ke stávce. Největší demonstrace se odehrávaly na náměstí Republiky. Spolu se Sametovou revolucí, tak jedinečnou ve světě, se zemi se začalo blýskat na lepší časy.¹³⁸

2.10 Doba nejnovější

V červnu roku 1990 se konaly první svobodné volby, přičemž výběr byl opravdu bohatý, jelikož po revoluci vzniklo padesát pět politických stran. Nadšení ze svobody bylo zřejmé, jelikož k volbách přišlo 90 % voličů. Drtivou většinu hlasů dostalo Občanské fórum (68 % hlasů) a na druhém místě se umístila KSČ (12,5 % – jak skandální, že nebyla tato strana po revoluci zakázána). V listopad téhož roku proběhly i volby komunální, kdy opět drtivou většinu hlasů dostalo OF.¹³⁹

Správa města prošla po revoluci také obměnou. Nejprve vznikl Úřad města Plzně, který o dva roky později prošel transformací na Magistrát města Plzně. Prvním primátorem

¹³⁷ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 367.

¹³⁸ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2. s. 45.

¹³⁹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 370.

plzeňské radnice se stal člen OF Ing. Stanislav Loukota. Až do nástupu sociálního demokrata Martina Zrzaveckého¹⁴⁰ do funkce plzeňského primátora (listopad 2014), byli všichni jeho předchůdci ze strany ODS.

Konečně v roce 1990 byl vystavěn pomník vzdávající dík americkým osvoboditelům z konce 2. světové války. Základní kámen položil prezident Václav Havel s velvyslankyní USA Shirley Templey-Black. Pomník stojí na místě, kde měl být už od roku 1945, avšak kvůli komunistickému režimu byly peníze na něj vybrané poslány do Severní Korey. Odhalen byl v témže roce památník na Chodském náměstí. Oslavy svobody probíhají od té doby každý rok a v Plzni dokonce vznikl klub zajišťující konvoj historických vozidel.¹⁴¹

V roce 1991 byla založena Západočeská univerzita sloučením Pedagogické fakulty a Vysoké školy strojní a elektrotechnické. K dalším zakladatelským počínům můžeme zařadit založení Plzeňského biskupství 31. 5. 1993 papežem Janem Pavlem II. Plzeň se stala sídlem biskupství a prvním biskupem se stal Mons. František Radkovský. Význam Plzně byl velmi podpořen i skutečností, že město bylo zvoleno v roce 2015 evropským městem kultury.¹⁴²

¹⁴⁰ Martin Zrzavecký – životopis – Naši Politici. *Naši politici – Server kde se dozvíte více o českých politicích* [online]. Copyright © 2008. [25. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/2019-martin-zrzavecky>

¹⁴¹ ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9. s. 375.

¹⁴² Evropské hlavní město kultury 2015: Plzeň 2015. *Plzeň 2015* [online]. [cit. 25. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.plzen2015.cz/cs/o-projektu>

3. Didaktické aplikace

3.1 František Xaver Franc – Metodická příručka

František Xaver Franc se narodil do učitelské rodiny 3. 12. 1838 v Hostivicích u Prahy. Poté, co mu zemřeli oba rodiče, což se událo do pěti let jeho věku, byl poslán na výchovu k příbuzným. Ti ho po dosažení dvanácti let poslali do učení, po jehož absolvování se měl stát zahradníkem.¹⁴³

Během prvních patnácti let kariéry vystřídal několik pracovišť, přičemž pracoval i jako zahradník v zámeckém parku Schönbrunn ve Vídni. Roku 1871, během nichž pracoval na zámku Hluboká, se dostal na doporučení na zámek Kozel u Štáhlav, který patřil knížeti Arnoštu Karlu z Valdštejna. Zde vydržel plných dvacet dva let a odchází po neshodách roku 1893 do Městského historického muzea v Plzni, kde začíná na postu sekretáře. O jedenáct let později je nucen odejít kvůli zdravotním problémům do penze. Umírá roku 1910 v Plzni.¹⁴⁴

Přestože se František X. Franc vyučil zahradníkem, jeho životní přínos tkví v jiném oboru – archeologii. On sám byl archeolog amatér. Vše začalo s jeho nástupem na místo uměleckého zahradníka na zámku Kozel, kdy ho k prozkoumání mohylových pohřebišť na Hájků pobídl jeho zaměstnavatel Arnošt Karel z Valdštejna, který byl sám nadšenec do historie. Francovi na počátku zkoumání chyběly odborné znalosti jak z oblasti archeologického bádání, tak i historie. Mezery ve vzdělání však zaplňoval studiem odborné literatury, návštěvami muzeí po celé Evropě v rámci služebních cest a konzultacemi s předními evropskými a českými archeology.¹⁴⁵

Franc se snažil při svém zkoumání a bádání striktně držet pravidel realismu, tedy nic nepřikrášlovat. Podle všech dochovaných informačních zdrojů jeho pracovitost a nadšení byly neobvyklé. Během osmi let na sedmi pohřebišťích odkryl a prozkoumal tři sta dvanáct mohyl a v dalších letech prozkoumal další tři sídliště. Poté, co dané lokality

¹⁴³ FRANC, F. X. (ed. Šaldová, V.): *Přehled nálezů v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy*. Praha, Archeologický ústav ČSAV, 1988. s. 249.

¹⁴⁴ ŠIPLOVÁ, Michaela. *Dílo Františka Xavera France jako zdroj pravěké a středověké regionální historie jižního Plzeňska*. Plzeň, 2011. diplomová práce (Mgr.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta pedagogická. s. 21.

¹⁴⁵ ŠIPLOVÁ, Michaela. *Dílo Františka Xavera France jako zdroj pravěké a středověké regionální historie jižního Plzeňska*. Plzeň, 2011. diplomová práce (Mgr.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta pedagogická. s. 21-22.

prozkoumal, se snažil nálezy restaurovat, konzervovat a pořídit písemné i kreslené dokumentace. Franc také rozlišoval jednotlivé kultury, oddělil eneolit o neolitu v době, kdy se ani o jednom z těchto období nevědělo¹⁴⁶, dále také rozlišil mladší dobu bronzovou od střední, která se vyznačovala stavbou mohyl. Franc byl také tvůrcem **vlastní metody plošného výzkumu**. Na rozdíl od ostatních archeologů té doby, kteří svůj zájem směřovali jen vůči celým nádobám, se Franc soustředil i na střepy a úlomky. Při odkrývání jednotlivých nálezů si uvědomoval, že je důležité odlišovat jednotlivé vrstvy, což prováděl pomocí zaměření polohy a výškového zaměření nálezů.¹⁴⁷

Jednou z nejdůležitějších lokalit, na kterých Franc pracoval, bylo mohylové pohřebiště Hájek. Franc zde pracoval od roku 1878 do roku 1884 a během té doby zde odkryl 91 mohyl. Zde se projevilo Francův perfekcionismus, vše pečlivě popsal, zakreslil a každé mohyle i pohřbu v ní přidělil číslo. Jak Franc správně vyvodil, nacházely se zde pohřby několika časově odlišných kultur – nejvíce zde převládala mohylová kultura, dále zde byla zastoupena i milavečská a pozdně halštatská. V hrobech pak nacházel kostry či popel se zbytky kostí, nádoby, šperky, dýky, meče atd.¹⁴⁸

František Xaver Franc nebyl však jen zahradníkem a amatérským archeologem. Jeho všestrannost je až podivuhodná. Byl také malířem, jehož um dokládá dochovaný autoportrét, díky němuž dnes víme, jak Franc vypadal. Dále byl spisovatelem, hudebníkem, včelařem, řezbářem a fotografem. Navzdory tomu se jednalo o velmi skromného muže, který se nad nikým nepovyšoval.¹⁴⁹

Edukační cíl:

- žák pochopí a analyzuje osobnost předního plzeňského archeologa Františka X. Franze

¹⁴⁶ Snad jen takový nepatrný laps, kdy si Franc myslel, že eneolit neolitu předcházela.

¹⁴⁷ FRANC, F. X. (ed. Šaldová, V.): *Přehled nálezů v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy*. Praha, Archeologický ústav ČSAV, 1988., s. 251-255.

¹⁴⁸ ŠÍPLOVÁ, Michaela. *Dílo Františka Xavera Franze jako zdroj pravěké a středověké regionální historie jižního Plzeňska*. Plzeň, 2011. diplomová práce (Mgr.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta pedagogická. s. 27-28.

¹⁴⁹ ŠÍPLOVÁ, Michaela. *Dílo Františka Xavera Franze jako zdroj pravěké a středověké regionální historie jižního Plzeňska*. Plzeň, 2011. diplomová práce (Mgr.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta pedagogická. s. 30.

Výstup z exkurze:

- žák pochopí význam archeologa – amatéra v 19. století
- žák si založí pracovní list z exkurze do svého portfolia „Můj region“

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** rozvíjí žák vyhledáváním a tříděním informací a na základě jejich pochopení a systematizace je využívá při kreativní činnosti
- **kompetence k řešení problémů** prohlubuje při vypracování pracovního listu, kde musí prokázat schopnost vlastního uvažování a následně svá tvrzení zdůvodnit

Mezipředmětové vztahy:

- **přírodopis** bude využit v zámeckém parku a blízkém lese bohatém na flóru i faunu

Příručka pro učitele:

Exkurze je navržena pro žáky šestých tříd. O životě Františka Xavery France můžeme hovořit buď v areálu zámeckého parku Kozel, či lépe na samotném mohylovém pohřebišti Hájek. Ten je součástí naučné stezky Františka Xavery France, tu bych však z důvodu časové náročnosti a špatné přístupnosti nedoporučovala celou procházet. Samotné mohylové pohřebiště je však dobře přístupné. Výborné bude zapojit vyučujícího přírodopisu, jelikož les, potažmo i zámecký park, poskytuje rozmanitou škálu zajímavé flóry.

Z finančního hlediska je exkurze velmi nenáročná, žáci si uhradí pouze náklady spojené s dopravou. Vstup do zámeckého parku je zdarma.

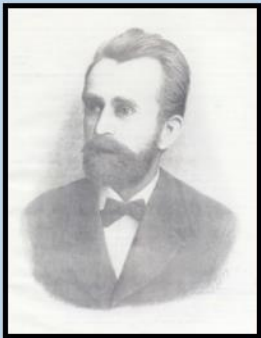
Pracovní list je možné rozdat po výkladu rovnou po přesunu z lesa do parku, jelikož je zde možnost si sednout a list vypracovat. Pracovní list není časově náročné zvládnout, proto tuto variantu doporučuji. Žáci budou mít poznatky v živé paměti a ihned si je zafixují. Po příjezdu do školy si list založí do svého portfolia.

3.1.1 Didaktická aktivita

Čím vším jsem byl?

Já, F..... X..... F.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zaškrtni, co bych mohl v mohyle z doby bronzové najít...

3.2 Rotunda sv. Petra a Pavla – Metodická příručka

Rotunda sv. Petra a Pavla ve Starém Plzenci je jednou z nejvýznamnějších, a především nejstarších sakrálních památek na našem území. Rotunda byla postavena v komplexu přemyslovského knížecího hradu, který byl svého času nejvýznamnější v Čechách, na západním předhradí slovanského hradiště Hůrka. První zmínka o existenci hradiště máme z roku 976, kdy se odehrála bitva mezi bavorským vojskem Oty II. a českým knížetem Boleslavem II. Význam hradiště dokládá jak jeho poloha, tak mohutné opevnění.¹⁵⁰ Rotunda však nebyl jedinou církevní stavbou v areálu, nacházel se zde kostel sv. Vavřince a kostel sv. Kříže. Do dnešních dob se dochovala však právě jen rotunda sv. Petra a Pavla, zbylé dva kostely zanikly počátkem 19. století.¹⁵¹

Rotunda je postavena z kamenů křemene spojených vápennou maltou a tvoří ji válcová loď s polokruhovou apsidou – ta byla také zakončena valenou románskou klenbou. Původní strop byl z dřevěných trámů a střecha šindelová. Do rotundy se vstupovalo románským portálem, podlaha byla pokryta dlaždicemi s motivem císaře Nerona a gryfů, kteří symbolizovali nenávisť vůči křesťanům.¹⁵²

Přesné datum výstavby rotundy je zahaleno tajemstvím. Původně se mělo za to, že vznikla již koncem 10. století. Nyní převládají hypotézy, že je stavba mladší, patrně z 11. či 12. století. Faktem je, že zmíněna je až v listině Přemysla Otakara II. z roku 1266, podle níž se stal premonstrátský klášter v Chotěšově patronem osmi kostelů ve Starém Plzenci. Po dobytí kláštera husity v roce 1421 začala rotunda postupně chátrat, což vedlo až ke zřícení zdiva, přičemž zachována zůstala pouze apside a část k ní přilehlých zdí. V roce 1561 kupují panství pání z Kokořova a postupně rotundu obnovili. Zřícený románský portál nahradili renesančním bosovaným a podlahu vydláždili červenými pálenými dlaždicemi. Také nechávají rotundu vysvětit sv. Petru a Pavlovi, do té doby byla vysvěcena pouze Petrovi. V roce 1785 vydal císař nařízení stavbu zbořit, zachránila ji skutečnost, že se stala skladištěm střelného prachu. Od roku 1920 se stala majetkem města Starý Plzenec, o čtyři roky později byla opravena. Nynější podoba je výsledkem opravy v roce 1975, kdy

¹⁵⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. 431 s. ISBN 80-7277-173-6. s. 291-292.

¹⁵¹ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců: Díl II., Léta krize a obnovy (972-1012): od Boleslava II. po Jaromíra*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. 271 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7277-231-5. s. 73-80.

¹⁵² Rotunda sv. Petra a Pavla – Oficiální stránky města Starý Plzenec. Město Starý Plzenec – Oficiální stránky města Starý Plzenec [online]. Copyright © 2018 [cit. 24. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.staryplzenec.cz/mesto/historie-mesta/cirkevni-pamatky/rotunda-sv-petra-a-pavla/>

byla zasklena okna, podlaha pokryta kopiemi původních dlaždic s motivy Nerona a gryfů, nově byl přidán kazetový strop a měděné dveře. Původní střecha byla vyměněna za břidlicovou a na místo železného kříže byl dosazen kříž v podobě slovanských sekyrek. Z původního vybavení byl znovu sestaven renesanční oltářní stůl. Poslední opravy byly provedeny v roce 2007.¹⁵³

Areál byl podroben řadě archeologických výzkumů. První proběhl v roce 1860 a byl vedený Josef Strnad a profesor Ladislav Píč. Další výzkum proběhl mezi léty 1906–1909, tentokrát pod dohledem profesora Bohuslava Horáka. Další výzkum ve dvacátých letech vedl dr. Antonín Friedl. Zatím poslední zkoumání podnikl Antonín Hejna z Archeologického ústavu ČSAV v sedmdesátých letech. Celé území spadá do kategorie Národní kulturní památka.¹⁵⁴

Edukační cíl:

- žák prostřednictvím zážitkové didaktické aktivity pozná historii a architektonickou podobu jedné z nejstarších románských památek na našem území, na jejímž příkladu si osvojí znalost románského slohu

Výstup z exkurze:

- žák nejen že rozpozná jednotlivé prvky románské stavby, ale i dokáže popsat historii místa
- žák vyplní pracovní list, který si následně založí do portfolia

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** žák rozvíjí vyhledáváním a tříděním informací, které následně pochopí a systematicky využije v další činnosti
- **kompetence k řešení problémů** jsou zde rozvíjeny v didaktické aktivitě, kdy se žák musí kriticky zamyslet nad úkolem, svoje řešení si prosadit a obhájit

¹⁵³ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 93.

¹⁵⁴ Rotunda sv. Petra a Pavla – Oficiální stránky města Starý Plzenec. Město Starý Plzenec – Oficiální stránky města Starý Plzenec [online]. Copyright © 2018 [cit. 24. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.staryplzenec.cz/mesto/historie-mesta/cirkevni-pamatky/rotunda-sv-petra-a-pavla/>

Mezipředmětové vztahy:

- z předmětu **výtvarná výchova** se zde aplikuje teorie o dějinách umění

Příručka pro učitele:

Starý Plzenec se nachází zhruba 10 kilometrů od Plzně a dostupnost autobusem či vlakem je bezproblémová. Exkurze je naplánována pro žáky šestých tříd, což znamená, že dobrá dostupnost objektu je téměř podmínkou. Též finanční nenáročnost exkurze je jistě výhodou. Rotunda sv. Petra a Pavla je přístupná zdarma, což znamená, že jediné náklady, které vzniknou, jsou ty na dopravu.

Před exkurzí je vhodné probrat se žáky znaky románského slohu, aby se při prohlídce rotundy mohli znalosti aplikovat a demonstrovat takovým způsobem, který povede k jejich fixaci.

Připravená pracovní list budou žáci vypracovávat na místě. Rozdáme je ale až po výkladu, aby nebyli žáci nesoustředění a vnímali výklad. Po vyplnění listu jej s žáky znovu celý projdeme a vrátíme se zpět k rotundě, abychom si mohli znaky románského slohu opět ukázat v praxi. Žáci si list pečlivě uschovají a vloží do svého portfolia.

3.2.1 Didaktická aktivita

Pojmenuj stavbu a urči století její výstavby.

V jakém architektonickém slohu byla postavena. Sloh charakterizuj.

Dopiš slova, která v textu chybí:

..... sv. Petra a Pavla najdeme na kopci nad Starým

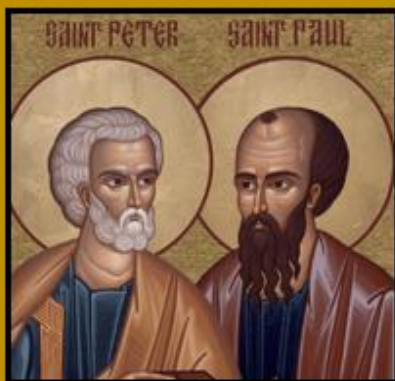
Tvoří ji loď a polokruhová Jako stavební materiál
byl použit kámen spojený maltou.
Původní románský portál se nedochoval a byl nahrazen

portálem. Dříve šindelová střecha byla vyměněna za nynější
.....

*Jak souvisí římský císař Nero s rotundou
sv. Petra a Pavla?*

*Rotunda je zasvěcena sv. Petrovi a Pavlovi, napiš stručný životopis
obou světců:*

Sv. Petr -

Sv. Pavel -

3.3 Muzeum knihtisku a knihy – Metodická příručka

Muzeum knihtisku a knihy bylo otevřeno dne 26. 5. roku 2015. Výstava je realizována v domě tiskárny NAVA na rohu Hankovy a Plovární ulice. Dům byl pro tiskařský provoz postaven v roce 1911 a tiskne se zde dodnes. Tímto se řadí mezi nejdéle fungující tiskárny na stejném místě v České republice.¹⁵⁵ V roce 1993 koupila tiskárnu společnost NAVA Tisk, spol. s.r.o. a začala s renovací podniku. Starých přístrojů se však odmítali zbavit a postupem času se objevil nápad vybudovat expozici sázecích a knihtiskových strojů. Unikátní na celé výstavě je také fakt, že většina strojů je dodnes funkčních a návštěvník si práci na některých z nich může sám vyzkoušet.¹⁵⁶

Knihtisk byl v Evropě vynalezen Němcem **Johannesem Gutenbergem** (1400-1468). Gutenberg se stal v dospělosti brusičem drahokamů a zlatníkem. Právě práce s kovy ho nejspíše přivedla na myšlenku odlévání písmen z kovu. Lis na víno ho zase inspiroval po konstrukční stránce. Nejstarší dochovaný tisk se dochoval z roku 1448. Je těžké přesně určit, kdy došlo k tomuto průlomovému objevu, jelikož Gutenberg byl v tomto ohledu velice tajnůstkářský. V té době se mezi lidmi proslýchalo, že uzavřel smlouvu s ďáblem, aby mohl produkovat knihy v tak rychlém časovém sledu. Každopádně na vybavení své tiskařské dílny si musel vypůjčit od bohatého mohučského měšťana Johanna Fusta. Ten Gutenberga po vydání Gutenbergovy bible obvinil z neplacení závazků a tiskárnu mu zabavil. Učni povětšinou odešli do jiných měst, což vedlo k šíření tiskařského umu, avšak Gutenberg byl ožebračen a zemřel ve velmi nuzných podmínkách.¹⁵⁷

Město Plzeň se může pyšnit prvenstvím v tisku na našem území. První tiskař působil v Plzni od roku 1476. Jelikož neznáme o jeho totožnosti více podrobností, než že s největší pravděpodobností byl vyučen v Bamberku, do historie vešel jako **Tiskař Arnoštových statut**¹⁵⁸ – statuta byla jeho prvním známým tiskem. Celkem z jeho dílny vyšlo 7 prvotisků, mezi nimi i proslulá Kronika trojanská, dlouho považována za první

¹⁵⁵ Muzeum knihtisku a knihy. *Muzeum knihtisku a knihy* [online]. Dostupné z: <http://www.mkkp.cz/> [19. 1. 2018]

¹⁵⁶ Muzeum knihtisku a knihy. *Muzeum knihtisku a knihy* [online]. Dostupné z: <http://www.mkkp.cz/> [19. 1. 2018]

¹⁵⁷ VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století: papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*. 2. vyd. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2008. 2 sv. (655 s., [96] s. obr. příl., s. 656-1350, [64] s. obr. příl.). Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica; 2. ISBN 978-80-7277-390-9. s. 334-338.

¹⁵⁸ *Statuta synodalia* vyhlásil roku 1349 arcibiskup Arnošt z Pardubic, přičemž měla sloužit jako zákoník pro celou českou církevní provincii.

vytištěnou knihu v Čechách, a to kvůli datu 1468. Avšak výzkum filigránů¹⁵⁹ potvrdil, že byla vytištěna až po roce 1476.¹⁶⁰

Tiskař, o kterém již máme přesnější biografické informace, se jmenoval **Mikuláš Bakalář** (roz. Štětina). Vystudoval v Krakově, kde získal i titul bakaláře, ten byl pak dle dobových zvyklostí užíván jako nové příjmení. V Plzni působil nejspíše v letech 1498–1514. Z jeho dílny bylo vyprodukováno zhruba 26 titulů, a přestože nebyl rodilý Čech, tiskl téměř výhradně česky. Tiskl jak náboženskou literaturu, tak výchovnou, vzdělávacím i zábavnou. Uváděl do oběhu i starší domácí tvorbu jako například Podkoní a žák.¹⁶¹

Plzeňský knihtisk rozvinul také český humanista **Jan Mantuán Fencl** (1485–1544). Vystudoval univerzitu v Lipsku, ale nějaký čas pobýval i v Norimberku. Právě na Norimberk jsou vázány jeho první vydavatelské počiny, vyšla zde například Frantova práva. Fencl byl i zdatným překladatelem, přeložil první českou katolickou modlitební knihu *Hortulus anime*. Od roku 1526 začal spolupracovat s německým tiskařem **Hansem Pekkem**. Seznámili se právě v Norimberku a byl to Fencl, kdo Pekka přesvědčil, aby se jako tiskař osamostatnil a založil si samostatnou dílnu v Plzni. Pekk vydával knihy české, latinské a německé a byl to on, kdo vytiskl nejstarší tištěnou učebnici česko-německé konverzace, určenou především kupcům a lidem na cestách. Zajímavostí je, že po smrti Pekka se stal poručníkem jeho dětí Jan Mantuán Fencl.¹⁶²

Edukační cíl:

- žák specifikuje a aplikuje historii plzeňského knihtisku

Výstup z exkurze:

- žák vyplní samostatně pracovní list, který si následně založí do portfolia
- žák vyjmenuje osobnosti spojené s plzeňským knihtiskem
- žák pojmenuje základní tiskařské stroje

¹⁵⁹ papírenská značka

¹⁶⁰ MUZEUM KNIHTISKU A KNIHY. *Informační tabule Muzea knihtisku a knihy: Statuta Arnošta z Pardubic*. Plzeň, 2018.

¹⁶¹ MUZEUM KNIHTISKU A KNIHY. *Informační tabule Muzea knihtisku a knihy: Mikuláš Bakalář*. Plzeň, 2018.

¹⁶² MUZEUM KNIHTISKU A KNIHY. *Informační tabule Muzea knihtisku a knihy: Jan Mantuán Fencl, Hans Pekk*. Plzeň, 2018.

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** rozvíjí žák vyhledáváním a tříděním informací a na základě jejich pochopení a systematizace je využívá při kreativní činnosti
- **kompetence komunikativní** žák naplňuje během exkurze, kdy správně formuluje vlastní myšlenky a přispívá svými názory do diskuze

Mezipředmětové vztahy:

- poznatky z **fyziky** pomohou žákovi pochopit mechaniku tiskařských strojů

Příručka pro učitele:

Muzeum knihy a knihtisku je vystavěno přímo v centru Plzně. Jelikož je celá prohlídka koncipována ve vnitřních interiérech, není exkurze limitována ročním obdobím. Preferovat bychom měli však zimní měsíce, kdy se exkurze příliš nerealizují.

Exkurze je navržena pro žáky sedmých tříd. Celá prohlídka je komentovaná vedoucím tiskárny, kde je expozice instalována, tudíž není nutné, abychom předem žáky seznamovali s historií knihtisku, vše potřebné se dozví velmi poutavým způsobem na místě. Finanční náročnost je taktéž malá, vstup pro žáky činí 45kč.

Připravený pracovní list žákům rozdáme po exkurzi, tedy na další hodině dějepisu. Nejlépe je přesuneme do počítačové učebny, jelikož odpovědi na některé otázky si budou muset vyhledat. Další možností však je, že si žáci vyfotografují informační tabule v muzeu a odpovědi na otázky naleznou právě v nich. Z edukačního hlediska by byla druhá možnost přínosnější.

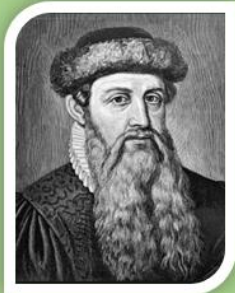
Po domluvě s učitelem fyziky se mohou žáci dále více dozvědět o fungování a principech tiskařských strojů na hodině fyziky.

3.3.1 Didaktická aktivita

Čím jsou Statuta Arnošta z Pardubic významná dodnes?

Na snímku je vyobrazen vynálezce knihtisku v Evropě. Jaké je jeho jméno? V kterém roce vynalezl knihtisk? Popiš jeho život. Víš, v jakých podmínkách skonal?

Co mají společného tyto muži:

Mikuláš Štětina-Bakalář

Jan Mantuán Fencl

Hans Pekk

Pojmenuj oba sázecí stroje:

Napiš tři rozdíly mezi nimi:

3.4 Velhartice – Metodická příručka

Hrad Velhartice byl založen mezi roku 1290–1310 pány z Velhartic.¹⁶³ Stavbu započal Bohumil z Budčtic, avšak za nejvýznamnějšího majitele je v tomto období považován Bušek mladší z Velhartic¹⁶⁴, kterému hrad patřil počátkem 14. století.¹⁶⁵

V roce 1395 získal sňatkem hrad Jan z Hradce. Jeho syn, Menhart z Hradce, se stal nejvyšším purkrabím království Českého a byl ve velmi ostrém sporu s Jiřím z Poděbrad. Traduje se, že za Menharta byly na hradě uloženy či spíše ukryty korunovační klenoty. Stalo se tak z toho důvodu, že Menhart byl držen v zajetí, a i přes žádosti jeho syna Oldřicha, nebyl propuštěn. Oldřich tedy korunovační klenoty ukryl na hradě s úmyslem je prodat a získat peníze na vyplacení mužů, kteří by mu pomohli otce osvobodit. Nakonec se vše rozhodlo kvůli nemoci Menharta propustit, ten však následně zemřel. Oldřich, přestože nejprve volal po pomstě, se s králem Jiřím usmířil.¹⁶⁶ Zemřel však čtyři roky po svém otci a hrad se tak dostal do rukou správce hradu – Zdeňka Konopišťského ze Šternberka.¹⁶⁷ Ten nejprve podporoval Jiřího na postu krále, avšak jeho loajalita časem klesala, až situace vyvrcholila tím, že Zdeněk stanul v čele Zelenohorské jednoty – katolického spolku vyhraněném proti Jiřímu. Zdeněk, přestože byl pouhým správcem hradu, Velhartice prodal Děpoltovi z Reisenberka.¹⁶⁸

Tím započalo střídání majitelů, až do doby, kdy je získal jako správce císařský velitel Baltazar de Marradas v rámci pobělohorských konfiskací. Jeho správcovství skončilo roku 1628, kdy byla hrad za nízkou cenu odprodán Martinu de Hoeff-Huerta. Huerta se zapsal do dějiny jako muž dvou tváří, na jedné straně udělil městečku Velhartice privilegia, kterými je na čas osvobodil od roboty, na stranu druhou se v pověstech

¹⁶³ KNOLL, Vilém. *Páni z Velhartic: měli duši zvláštní – trochu drsná zdála se...* Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 571 stran, 8 nečíslovaných stran obrazových příloh. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska; svazek 13. ISBN 978-80-7422-327-3. s. 56.

¹⁶⁴ Bušek starší z Velhartic byl komorníkem Karla IV., přičemž zemřel při výpravě do Itálie v Meranu roku 1337. Bušek starší měl syna Buška mladšího z Velhartic, který zdědil hrad.

¹⁶⁵ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl jedenáctý, Prachensko.* Vyd. 3., v Argu 1. Praha: Argo, 1997. 294 s. ISBN 80-7203-140-6. s. 110.

¹⁶⁶ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl jedenáctý, Prachensko.* Vyd. 3., v Argu 1. Praha: Argo, 1997. 294 s. ISBN 80-7203-140-6. s. 114.

¹⁶⁷ KNOLL, Vilém. *Páni z Velhartic: měli duši zvláštní – trochu drsná zdála se...* Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 571 stran, 8 nečíslovaných stran obrazových příloh. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska; svazek 13. ISBN 978-80-7422-327-3. s. 178.

¹⁶⁸ SVOJAN, Pavel. *Historie hradu Velhartice.* Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Doc. PhDr. Jan ŽUPANIČ, Ph.D. s. 15-17.

dochovaly zvěsti o jeho krutosti, zejména v rámci rekatolizace. Po jeho smrti opět nastalo období relativně rychlého střídání majitelů.¹⁶⁹

V roce 1867 získal hrad německý pán Henn von Henneberg-Spiegel, jehož potomci drželi Velhartice až do roku 1938. Poté hrad obýval JUDr. Josef Windischgrätz. Na základě Benešových dekretů bylo panství roku 1946 zkonfiskováno a spravoval je stát. V roce 2001 byl hrad Velhartice vyhlášen národní kulturní památkou.¹⁷⁰

Stavební vývoj hradu:

Původní hrad ze 13. století byl postaven ze dřeva na strategicky výborném místě – na skále svažující se přímo do rokle. Ve svých počátcích byl původně dřevěný hrad chráněn obvodovou hradbou s cimbuřím. Nejprve byl zbudován jižní kamenný dvoupodlažní palác na konci 13. století, poté na začátku 14. století byl postaven severní tzv. Rajský palác. Dnes je toto nejstarší jádro spojené hradbami nazývané „horní hrad“. Dochovaný Rajský palác je třípatrový a stojí na nejvyšším místě hradní skály. Jeho půdorys připomíná písmeno „D“ a zajímavostí také je, že kamenné jsou zde pouze obvodové zdi, vnitřní konstrukce byly dřevěné.¹⁷¹ Horní nádvoří bylo odděleno hradbou, která začíná v jihozápadním rohu paláce, součástí je také dochovaný gotický portál – parkánová okružní zeď chránící paláce byla opatřena střelnými, ochozem a cimbuřím (dnes je dochován pouze zbytek hradby).¹⁷²

Během 15. století došlo k rozšíření hradu, nově vzniklý dolní parkán byl též obehnan zdi. Dovnitř se vstupovalo branou umístěnou ve věži, před níž byl padací most (dnes pouze dřevěný most). Za branou do předhradí se tyčí čtverhranná věž z 15.–16. století zvaná Putna. Vystavět ji nechal nejspíše Menhart z Hradce z obranných důvodů. Svými silnými zdmi kryje paláce, odkud je také jediný přístup do této věže. Nejunikátnější stavbou je zde nejspíše kamenný most spojující Putnu a starý hrad. Most je vybudován na čtyřech okrouhlých pilířích a jednom hranolovém, který býval součástí parkánové zdi horního hradu. Most je dlouhý 30 metrů a široký 3 metry. Nad třímetrovými pilíři jsou 8

¹⁶⁹ SVOJAN, Pavel. *Historie hradu Velhartice*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Doc. PhDr. Jan ŽUPANIČ, Ph.D. s. 21-22.

¹⁷⁰ KNOLL, Vilém. *Páni z Velhartic: měli duši zvláštní – trochu drsná zdála se...* Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 571 stran, 8 nečíslovaných stran obrazových příloh. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska; svazek 13. ISBN 978-80-7422-327-3. s. 180.

¹⁷¹ SVOJAN, Pavel. *Historie hradu Velhartice*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Doc. PhDr. Jan ŽUPANIČ, Ph.D. s. 27-33.

¹⁷² SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl jedenáctý, Prachensko*. Vyd. 3., v Argu 1. Praha: Argo, 1997. 294 s. ISBN 80-7203-140-6. s. 107-109.

metrů vysoké gotické oblouky. Most je unikátní tím, že stojí volně, není zdířem spojen ani s Putnou, ani s původním hradem, ale na každé straně byl padací most.¹⁷³ To zaručovalo vysokou obranyschopnost, jelikož v případě dobytí hradu se do Putny mohli obyvatelé hradu schovat a samozřejmě v případě dobytí Putny naopak.¹⁷⁴

Na horním nádvoří byl v 17. století postaven, na místě původně hospodářských budov, nový renesanční palác. Pokyn ke stavbě dal nový vlastník hradu Martin de Hoeff-Huerta. Palác byl dokončen v roce 1631.¹⁷⁵ Zámek navazuje na jižní část Rajského paláce a jeho zadní část zcela pohltila hradbu. Stavba je dvoupatrová, přičemž v prvním patře se nachází arkádové loubí. Na jihu přechází Huertovo křídlo v jižní palác s poloválcovou věží.¹⁷⁶

Edukační cíl:

- žák specifikuje a aplikuje historii významného hradu západních Čech

Výstup z exkurze:

- žák prokáže schopnost využít nabyté informace z terénu v praxi
- žák uplatní teoretické znalosti heraldiky v praxi

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** je naplňována při odpovídání na otázky v deskové hře, kdy si žák třídí nově nabyté informace a aplikuje je v praxi
- **kompetence řešení problémů** v této aktivitě žák rozvíjí především kritickým myšlením v bonusových otázkách, kdy dokáže odůvodnit svoji odpověď

¹⁷³ SVOJAN, Pavel. *Historie hradu Velhartice*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Doc. PhDr. Jan ŽUPANIČ, Ph.D. s. 27-33.

¹⁷⁴ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl jedenáctý, Prachensko*. Vyd. 3., v Argu 1. Praha: Argo, 1997. 294 s. ISBN 80-7203-140-6. s. 10.

¹⁷⁵ SVOJAN, Pavel. *Historie hradu Velhartice*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Doc. PhDr. Jan ŽUPANIČ, Ph.D. s. 27-33.

¹⁷⁶ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl jedenáctý, Prachensko*. Vyd. 3., v Argu 1. Praha: Argo, 1997. 294 s. ISBN 80-7203-140-6. s. 109.

- **kompetence sociální a personální** žák naplňuje při práci ve dvojici při řešení didaktické aktivity, uvědomuje si důležitost spolupráce, respektuje názory druhých a dokáže vhodně reagovat

Mezipředmětové vztahy:

- **výtvarná výchova** je využita v kreativní části didaktické aktivity

Příručka pro učitele:

Exkurzi na hrad Velhartice doporučuji spíše v druhém pololetí sedmého ročníku, ideálně v květnu či červnu. Hrad je otevřen od dubna do října, takže zimní měsíce jsou přirozeně vyloučeny, ale jelikož se 70 % prohlídky odehrává ve venkovních prostorech, je ideální teplejší květnové či červencové počasí. Vzhledem k rozloze hradu je ideální si na exkurzi vyhradit celý den.

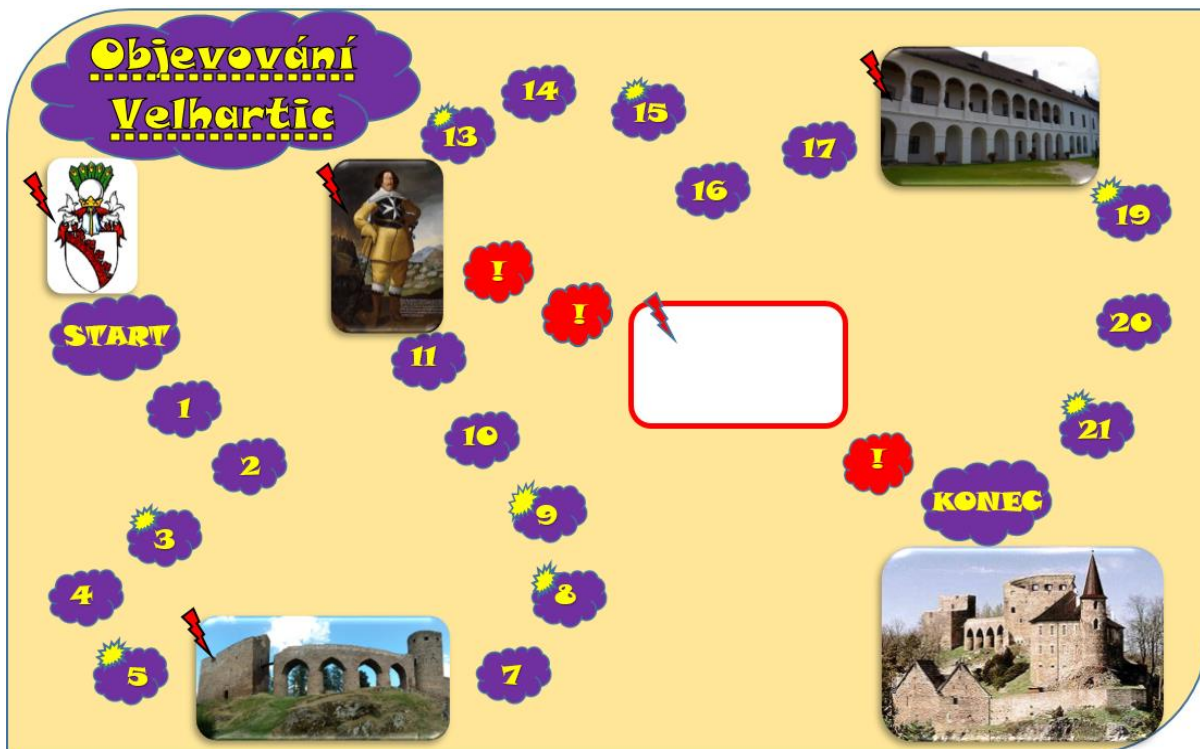
V nabídce jsou čtyři prohlídkové okruhy, přičemž s žáky je podstatné absolvovat dva – gotický hrad a renesanční zámek. Zbylé dva – volná prohlídka a skanzen lidové architektury – může pedagog využít podle časových možností. Prohlídka je vedena průvodcem, přičemž pedagog bude žáky upozorňovat na klíčové pojmy, které se objeví ve hře, která je pro ně připravena po návratu z exkurze.

Hra je vytvořena jako forma fixace poznatků. Bude využita v hodině tak, že pedagog rozdá hrací plánek do dvojice a hrací kartu každému žákovi ve dvojici. Výstupem ze hry bude nejen fixace poznatků, ale i hodnocení. Znamku získá každý žák, který bude mít hrací kartu vyplněnou celou správně.

3.4.1 Didaktická aktivita

Pravidla hry:

- o hra je pro 2 hráče
- o začne hráč, který jako první uhodne, kterému rodu patří erb nad políčkem „start“
- o poté hází hrací kostkou a postupuje po poli podle příslušného počtu bodů na kostce
- o všechny odpovědi hráči zaznamenávají do hrací karty
- o pokud hráč stoupne na políčko označené symbolem , musí popsat, co je na obrázku, aby mohl ve hře pokračovat
- o pokud hráč stoupne na políčko se symbolem , musí zodpovědět příslušnou otázku, aby mohl ve hře pokračovat
- o ve hře je na poli 12 možností zkrátit si cestu, hráč však musí splnit následující podmínky: a) správně určit muže na obraze b) zodpovědět otázky s vykřičníkem (pokud jednu z nich hráč zodpoví špatně, vrací se na pole č. 11) c) splnit kreativní úkol

	Kterému rodu patří tento erb?		Pojmenuj vyobrazeného muže a napiš, po jaké významné bitvě získal Velhartice.
	3 Kdy byl přibližně založen hrad Velhartice?		13 Co znamená pojem rekatolizace?
	5 V jakém slohu byl hrad postaven? Napiš alespoň tři charakteristické znaky tohoto slohu.		15 Napiš 2 informace o Martinu de Huertovi.
	Pojmenuj tři stavby na obrázku		V jakém slohu je vystavěno zámecké křídlo ze 17. století? Napiš 3 charakteristické znaky tohoto slohu.
	8 Popiš gotický most a napiš, čím je unikátní.		19 Napiš jednu významnou stavbu v hradním areálu, která nebyla zmíněna
	9 Napiš 2 informace o Menhartu z Hradce		21 Kdo byl posledním vlastníkem hradu před jeho znárodněním?

	Kde se nachází donjon a k čemu sloužil?
	Který slavný český herec měl nedaleko hradu chatu?
	Nakresli a popiš gotický portál vedoucí na horní nádvoří
	V kterém roce byl hrad vyhlášen národní kulturní památkou?

Hraeí karta

8

15

3

9

5

19

13

21

3.5 Dolní Lukavice – Metodická příručka

První zmínky o obci pochází z roku 1216, kdy zde vládli páni z Lukavice. Během panování tohoto rodu zde bylo vybudováno šlechtické sídlo a roku 1354 udělil Vítla z Lukavice patronátní právo¹⁷⁷ zdejšímu kostelu sv. Petra a Pavla. Na počátku 15. století se zde prosazuje osobnost Jana z Lukavice, který si v královských službách u Václava IV. vydělal značnou sumu peněz a tím získal i přímo úměrnou moc a vliv. Podepsal v roce 1415 stížný list české šlechty proti upálení Mistra Jana Husa, který putoval ke kostnickému koncilu. Informace o něm mizí po roce 1423.¹⁷⁸

Dalšími majiteli Dolní Lukavice se stali páni z nedalekých Řenčí, kdy první, Lvík z Řeneč, je zmiňován v roce 1437. Následovalo období střídání majitelů, které skončilo až v roce 1666, kdy byl statek Dolní Lukavice odprodán hraběti Pavlovi z Morzinu. Od roku 1699 se zde příslušník rodu, Ferdinand Matyáš, usídlil na trvalo. Jelikož ale zdejší tvrz neodpovídala nárokům hraběcí rodiny, byl roku 1708 povolán architekt Jakub Auguston mladší, aby zde vystavěl nové reprezentativní sídlo – **barokní zámek**. Se stavbou se začalo roku 1708 a byla navržena v tehdy moderním barokním slohu. První etapa výstavby byla završena o čtyři roky později. Po získání dalších potřebných financí byla roku 1724 přistavěna další dvě křídla. Ve východním křídle byla vybudována kaple sv. Jana Nepomuckého. Za zámkem směrem na Přeštice byl zřízen dle plánů Jana Ferdinanda Schora rozsáhlý park ve francouzském stylu. Park byl vyzdoben sochami od Quitainera.¹⁷⁹

Později, od roku 1758, působil na již dostavěném zámku mladý a nadaný hudebník Franz Joseph Haydn, který zde složil své první symfonie¹⁸⁰. Avšak v roce 1761 museli hudebníka propustit, na vině byly finance, kvůli kterým byl rod nucen v roce 1780 odprodat celé panství hraběti Karlu Bedřichovi Hatzfeldovi z Gleichu.¹⁸¹

V roce 1794 pak získává panství Dolní Lukavice rod Schönborn-Weisenthoid. Hrabě Hugo Damián Ervín poté pozval roku 1798 na zámek opět Haydna, který zde zkomponoval Vánoční oratorium a také melodii, kterou pak císař František II. určil jako

¹⁷⁷ Patronátní právo znamená, že jako majitel onoho místa a kostela mohl určit, kdo zde nastoupí na místo faráře.

¹⁷⁸ KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2. s. 6.

¹⁷⁹ KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2. s. 10-26.

¹⁸⁰ Jedna ze symfonií, symfonie D dur I:1 je označována jako „Lukavická“.

¹⁸¹ KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2. s. 26.

hymnu pro celé Rakousko. V roce 1800 zde byla vedle kostela vystavěna fara s erbem patronátního pána, hraběte Schönborna. Postupně se však rod dostal také do dluhů a musel zámek pronajmout.¹⁸²

Po první světové válce a následném vyhlášení Československé republiky převzal zámek stát. Majiteli byly ponechány čtyři místnosti. V roce 1938 koupil zámek, dvůr a blízký pivovar JUDr. Ferdinand Veverka. Po druhé světové válce byl pan Veverka označen za zrádce a majetek mu byl zkonfiskován podle dekretu prezidenta republiky z 21. 6. 1945.¹⁸³ Během komunistického režimu byla ze zámku zřízena psychiatrická a protialkoholní léčebna, později sklad zdravotnického materiálu. Dnes je zámek v rukou pravnuka Ferdinanda Veverky, Zoltána Duphenieux.¹⁸⁴

Edukační cíl:

- žák pozná významné osobnosti spojené s Plzeňským krajem, konkrétně s obcí Dolní Lukavice
- žák uplatní teoretické znalosti heraldiky v praxi
- žák prokáže schopnost vyhledávat relevantní informace na internetu

Výstup z exkurze:

- žák dokáže samostatně najít informace a vyplnit pracovní list
- žák si založí pracovní list z exkurze do svého portfolia „Můj region“

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** rozvíjí žák vyhledáváním a tříděním informací, které poté využívá tvůrčím způsobem
- **kompetence občanské** pěstuje žák při této exkurzi uvědoměním si bohaté regionální historie, důležitosti kulturních památek a kultury kraje

¹⁸² KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2. s. 28-29.

¹⁸³ KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2. s. 34.

¹⁸⁴ KLEPSOVÁ, Eva. *Jak se žilo v Dolní Lukavici*. Vydání první. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2014. 256 stran. ISBN 978-80-260-6445-9. s. 25.

Mezipředmětové vztahy:

- **výtvarná výchova** se uplatní při zpracování pracovního listu, zejména v posledním úkolu, který je zaměřen na heraldiku
- **informační výchova** bude využita při doplňování informací do pracovního listu, pokud si žáci budou chtít informace ověřit či rozšířit
- **přírodopis** bude spojen s exkurzí velmi úzce, jelikož součástí zámku je i zámecký park s duby, tisy, bažantnicí a včelími úly

Příručka pro učitele:

Obec Dolní Lukavice je vzdálena od Plzně cca 20 kilometrů a je velmi dobře dostupná autobusovou dopravou. Obec je ideální pro celodenní výlet v osmé třídě, jelikož je zde kromě zmíněného barokního zámku s parkem také kostel sv. Petra a Pavla, bývalý pivovar a židovský hřbitov. Před realizací exkurze je nutné se domluvit s majitelem zámku, Zoltánem Duphénieuxem, aby umožnil prohlídku interiérů. Jelikož se zde každý rok pořádají školní pěvecké koncerty, nebude problém se na prohlídce domluvit, majitel bývá velmi vstřícný.

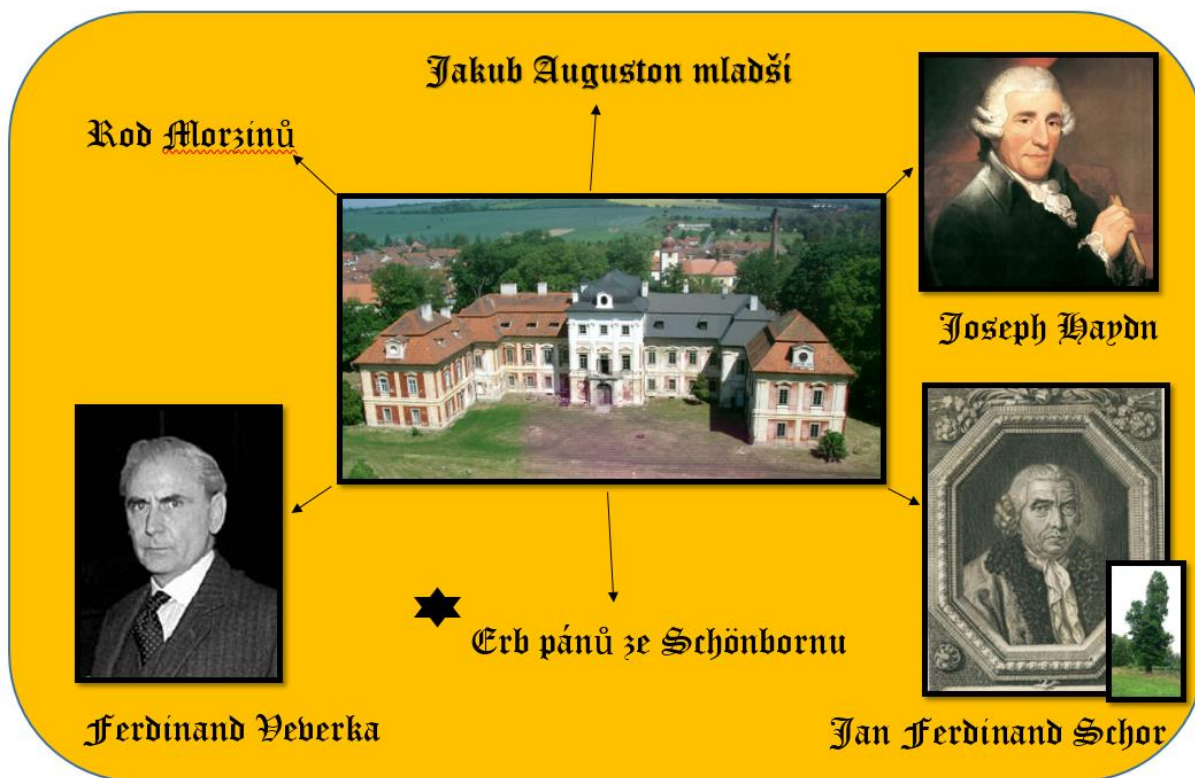
Exkurzi je možné naplánovat jak na podzim, tak na jaro či léto. Jen zima je méně vhodná, a to jednak z toho důvodu, že zámecký park je rozlehlý a žáci by v chladném počasí celou vycházku nezvládli, jednak také proto, že případný sníh by skryl bujnou flóru, na kterou by pedagog měl upozornit.

V průběhu exkurze je nutné, aby pedagog upozornil na důležitá jména a pojmy, které budou následně žáci uplatňovat v pracovních listech. Proto by se žáci měli zapisovat tyto informace již na místě do bloku či sešitu. Pokud by s sebou žáci měli i fotoaparát, byla by situace ideální.

Fotografie je možné využít i na další aktivitu, kdy žáci zhotoví mapu západních Čech a po každé exkurzi se vyberou nejlepší dvě fotografie, které se následně umístí na mapu i s krátkým popiskem. Mapa bude umístěna na stěně kmenové třídy, kde může následně sloužit i při hodnocení či fixaci.

Připravený pracovní list bude vypracován žáky až po skončení exkurze následnou hodinu dějepisu. Touto formou budou fixovány poznatky nabyté při výkladu na exkurzi. Žáci si pracovní list uloží do svého portfolia.

3.5.1 Didaktická aktivita

- 1) V jaké obci nalezneme tento zámek?
- 2) Napiš ke každému pojmu informace, které se vztahují buď k obci, nebo k zámku:
 - a) Zámek
 - V jakém je vystavěn slohu?
 - b) Rod Morzinů
 - c) Jakub Auguston Mladší
 - d) Joseph Haydn
 - e) Jan Ferdinand Schor
 - f) Páni ze Schönbornu
 - g) Ferdinand Heberka

★ Nakreslí erb rodu pánů ze Schönbornu

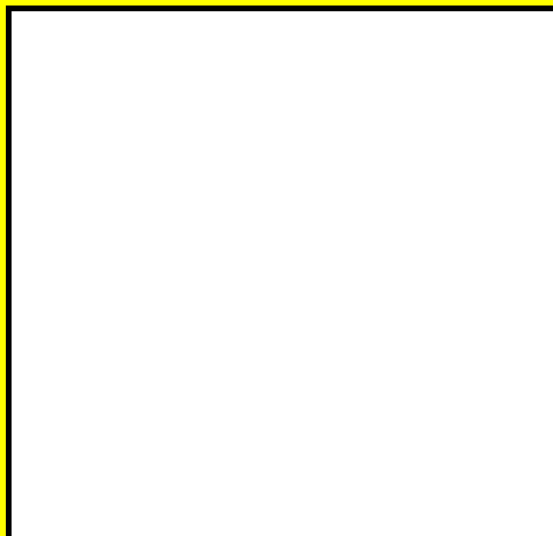
Charakterizuj heraldiku jako vědu:

Napiš základní heraldická pravidla:

1.

2.

3.

3.6 Klášter v Kladrubech – Metodická příručka

Za zakladatele kláštera v Kladrubech je považován český panovník Vladislav I., který si od stavby sliboval jak spásu vlastní duše, tak větší přízeň duchovních hodnostářů. Původně měl klášter být vystavěn na Zbraslavi, avšak své rozhodnutí na poslední chvíli změnil – mohl za to prý sen poustevníka, který ho před výstavbou na Zbraslavi varoval. Nový výběr padl na Kladruby. Klášter zde byl vystavěn v roce 1115. Kníže Vladislav I.¹⁸⁵ věnoval klášteru štědrý majetek, včetně Zbraslavi a všeho, co bylo v jejím okolí vystavěno. Kostel byl vysvěcen svatě Panně Marii.¹⁸⁶

Jako první přišli do kláštera mniši z pražského Břevnova, největšího benediktinského kláštera v Čechách. Nebylo jich ale mnoho, proto bylo nutné jejich řady rozšířit. Proto byli roku 1117 do kláštera pozváni mniši z německého kláštera v Zwiefaltenu. Důvod vybrání právě tohoto kláštera byl ten, že Vladislavova manželka Richenza pocházela ze Švábska a její otec byl mecenáš zwiefaltenského kláštera. V čele kláštera stál opat vybraný z českých řad mnichů, což bylo trnem v oku nově přichozím německým mnichům, proto se rozhodli už koncem roku 1118 klášter opustit. Po skonu českého opata je Vladislav povolal zpět a němečtí mniši si přivedli svého opata Wizimana. Ovšem spory trvaly i v dalších letech, tentokrát byly však rozpoutané nástupem nového panovníka na český trůn, Soběslavem I., který nebyl Němcům nakloněn. Definitivně se zde mniši ze Zwiefaltenu usadili po roce 1130. Na počátku 13. století začal vliv německého kláštera slábnout. Až po mnoha letech, v roce 1688, se objevila možnost na obnovení spolupráce mezi Kladruby a Zwiefaltenem, ovšem kladrubský opat na podnět nereagoval.¹⁸⁷

Klášteru byli naklonění téměř všichni čeští panovníci, takže klášter nashromáždil velké množství majetku a podílel se na zakládání vesnic a výstavbu cest. Tomu napomohl i fakt, že Kladruby ležely nedaleko tzv. Norimberské cesty, tehdy jedné z nejdůležitějších obchodních cest.¹⁸⁸ Díky podpoře krále Přemysla Otakara I. se pak Kladruby staly jedním ze sedmi míst v naší zemi se statutem města, k čemuž došlo před rokem 1230. V této době

¹⁸⁵ Vladislav I. byl po své smrti v kladrubském klášteře pochován.

¹⁸⁶ ČECHURA, Jiří. *Kladruby 900: lidé – život – doba*. V Domažlicích: pro Město Kladruby vydal Zdeněk Procházka, Nakladatelství Českého lesa, 2015. 407 stran. ISBN 978-80-87316-61-0. s. 30.

¹⁸⁷ ČECHURA, Jiří. *Kladruby 900: lidé – život – doba*. V Domažlicích: pro Město Kladruby vydal Zdeněk Procházka, Nakladatelství Českého lesa, 2015. 407 stran. ISBN 978-80-87316-61-0. s. 32.

¹⁸⁸ Národní památkový ústav: *Historie Kladruby*. [online]. [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.klaster-kladruby.cz/cs/o-klasteru/historie>

byla také dostavěna trojlodní románská bazilika, která byla vysvěcena za přítomnosti Přemyslova syna Václava I. v roce 1233.

V druhé polovině 14. století se z kladrubského kláštera stal ten nejbohatší klášter v Čechách, jenž získal značný politický a ekonomický vliv. Jak ale bývá, po vrcholu přichází pád, jinak to nebylo ani s kladrubským klášterem. Vše je navázáno na smrt sv. Jana Nepomuckého, který doplatil na spor mezi králem Václavem IV. a pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna. Jan z Jenštejna sám bez vědomí krále zvolil nového kladrubského opata, což krále rozzuřilo a na jeho vztek doplatil Jan z Pomuka¹⁸⁹ životem.¹⁹⁰

Během husitských válek byl klášter obsadil, mnichům se podařilo utéct. Klášter byl během válek poničen, ale ne zcela zničen. Po skončení války, byl klášter nucen rozprodávat své majetky, aby se mohl znovu postavit na nohy.¹⁹¹ Sotva byl však opraven a znovu vysvěcen, dostal se do víru třicetileté války, která způsobila další úpadek.

Rozkvětu se klášter dočkal až na počátku 18. století. V roce 1701 byl jako opat zvolen Maur Fintzgut, který dal přestavit klášterní kostel. Za architekta zvolil Jana Blažeje Santiniho – Aichela, podle kterého byl kostel přestavěn ve formě barokní gotiky v letech 1711–1726. Santini vycházel z původní románské trojlodi, zachoval částečně románské pilíře mezilodních arkád v chórové části. Závěr chrámu přestavěl na trojlistý a při přestavbě vyrovnal chór a západní část do stejné délky. Místo románských věží, které dal strhnout, vystavěl mohutnou gotickou kopuli. Exteriér chrámu s opěráky a západní průčelí dodává kostelu zcela jedinečný gotický charakter.¹⁹² Změnou prošel i interiér. Valené klenby s výsečemi v trojlodí pokrývají hvězdicovité útvary. Žebra jsou ostře lámaná a protínají se s žebry přesekávanými, což vytváří velmi impozantní dojem. Varhany pochází z dílny Jacoba Burkharda a spolu s oltářem, kazatelnou, chórovými lavicemi tvoří velmi komplexní umělecké dílo. O sochařskou výzdobu se postaral umělec Řehoř Thény a výtvarnou stránku si vzali na starost bratři Asamové. O rozšíření kláštera se postaral opat

¹⁸⁹ Byl nejdříve umučen k smrti, poté hozen do Vltavy. Následně byl vyloven a pietně pohřben. V roce 1729 byl prohlášen za svatého pod jménem Jan Nepomucký.

¹⁹⁰ ČECHURA, Jiří. *Kladruby 900: lidé – život – doba*. V Domažlicích: pro Město Kladruby vydal Zdeněk Procházka, Nakladatelství Českého lesa, 2015. 407 stran. ISBN 978-80-87316-61-0. s. 30.

¹⁹¹ ŠÍR, Jiří a ŠÍROVÁ-MOTYČKOVÁ, Kamila. *Klenoty českého baroka*. 1. vyd. Praha: Kartografie, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7393-023-3. s. 130.

¹⁹² ŠÍR, Jiří a ŠÍROVÁ-MOTYČKOVÁ, Kamila. *Klenoty českého baroka*. 1. vyd. Praha: Kartografie, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7393-023-3. s. 130.

Josef Sieber, který si vybral projekt Kiliána Ignáce Dientzenhofera – vznikl tak čtyřkřídlý palácová objekt.¹⁹³

Přes všechna reformní opatření opata Streera, který tušil, že klášter nečekají radostné časy, jelikož císař Josef II. v té době rušil jeden klášter za druhým, došlo 5. 11. 1785 byl klášter zrušen. Majetek byl sepsán a odvezen. Mniši odešli do různých koutů země, ale navzájem udržovali jak kontakt, tak naději, že se jednou znovu v klášteře sejdou. Klášter sloužil jako skladiště, lazaret, nemocnice, až roku 1825 jej zakoupil polní maršál kníže Alfréd Windischgrätz. Jeho syn, Alfréd II. Windischgrätz, zde nechal v roce 1863 zřídit knížecí pivovar, přestože věděl, o jaký architektonický poklad se jedná.¹⁹⁴ Jedinou útěchou může být fakt, že zdejší pivo bylo tak dobré, že dokonce konkurovalo pivu plzeňskému. Klášter byl dále poškozen požárem v roce 1875, přestavbou východního křídla konventu na knihovnu a úpravou vnitřních prostor na bytové jednotky. Od roku 1945 je bývalý klášter majetkem státu, od roku 1968 je pod správou Národního památkového ústavu.¹⁹⁵

Edukační cíl:

- žák definuje historii kladrubského kláštera, především s důrazem na historické osobnosti a svaté

Výstup z exkurze:

- žák samostatně vyplní pracovní list, čímž zúročí nově nabyté znalosti
- žák vyhledá relevantní informace na internetu

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** žák rozvíjí tím, že vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení je využívá v kreativním procesu

¹⁹³ Národní památkový ústav: Klášter a zámek Kladruby. [online]. Copyright © 2003. [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.npu.cz/pro-navstevniky/zpristupnene-pamatky-npu/po-pracovistich-npu/ups-v-ceskych-budejovicich/sights/klaster-zamek-kladruby/>

¹⁹⁴ ŠÍR, Jiří a ŠÍROVÁ-MOTYČKOVÁ, Kamila. *Klenoty českého baroka*. 1. vyd. Praha: Kartografie, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7393-023-3. s. 130.

¹⁹⁵ Národní památkový ústav: Historie Kladruby. [online]. [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.klaster-kladruby.cz/cs/o-klasteru/historie>

- **kompetence občanské** u žáka pěstujeme prohlubováním respektu k národním dějinám a úctě k regionálním památkám a kultuře

Mezipředmětové vztahy:

- informační výchova se uplatní při vyhledávání informací na internetu

Příručka pro učitele:

Exkurze je koncipována pro žáky osmého ročníku základní školy. Ideální roční období pro její realizaci je jaro, jelikož se část prohlídky odehrává i venku. Kladruby jsou od Plzně vzdáleny cca třicet kilometrů, což spolu s faktem, že jsou k dispozici dva prohlídkové okruhy – klášter a zámek – znamená, že exkurze zabere celý den. Mimo interiéry nabízí kladrubský areál i hodnotné exteriéry, které by se neměly opominout.

Finanční náročnost exkurze je poměrně nízká, vstup pro školy se dá vyjednat nižší a doprava autobusem také není nikterak finančně náročná.

Jelikož je pracovní list zaměřen na významné světské i církevní osobnosti spojené s klášterem, je vhodné na to žáky během prohlídky a výkladu upozornit. Naopak o interiérech či exteriérech kláštera a zámku úkoly v pracovním listě nenajdeme, proto je vhodné se na ně zaměřit na místě.

3.6.1 Didaktická aktivita

Vysvětli spojitost sv. Vojtěcha a sv. Wolfganga s kladrubským klášteřem.

Proč „mezi nimi“ vznikl rozpor?

Vyhledej a napiš stručný životopis obou světců.

Pojmenuj vyobrazené muže, chronologicky je seřad' a napiš, čím byli pro klášter důležití

3.7 Adolf Loos a jeho interiéry v Plzni – Metodická příručka

Adolf Loos se do dějin zapsal jako architekt, který jako jeden z prvních považoval za podstatu architektury vnitřní prostor.¹⁹⁶ Tvorbou bytových interiérů se zabýval po celý svůj život a byl to on, kdo vytvořil¹⁹⁷ směr zvaný Raumplan. Zde jde o snahu vytvořit jednolitý vzdušný prostor jak v horizontálním, tak ve vertikálním směru.¹⁹⁸ Adolf Loos akcentoval důležitost vnitřních interiérů, avšak také dbal na to, aby byly prostory plně funkční. Nestál o přehnanou zdobnost¹⁹⁹, důraz kladl na vzdušnost, přírodní materiály, symetrii a účelnost. Ovšem to, jak se soustředil na prostory vnitřní, souvisí s jeho vztahem k vnějšímu vzhledu domů. Loosovy stavby byly z vnějšku velice strohé, však také často připomínal, že na fasádách se nebydlí.²⁰⁰ Z Loosových názorů vyplývá jasná myšlenka, kterou i prosazoval po celý svůj život – architektura není umění.²⁰¹

Adolf Loos byl znalcem umění. Cenil si ho však natolik, že zastával názor, že není takový barbar, aby umělecká díla využíval k praktickým účelům – spal v nich, chodil po nich.²⁰² Jeho láska k umění se nejspíše zrodila již v dětství. Narodil se do rodiny brněnského kamenosochaře v roce 1870. Po absolvování střední školy a neúspěšném studiu na drážďanské technické univerzitě se usadil ve Vídni. Odtud se pak vydal v roce 1893 do USA „na zkušenou“. Po návratu v roce 1896 se usídlil ve Vídni, kde získal i práci na stavebním úřadě. Nesetřval zde však dlouho, jelikož se zde nesetkal s pochopením svého pohledu na moderní architekturu. Pracoval pak na menších soukromých zakázkách projektů rodinných domů a bytů. Větší zakázky získává až po roce 1910 – mezi jeho první velké zakázky patřil projekt Obchodního domu Goldman & Salatsch ve Vídni. Mezi jeho

¹⁹⁶ DOMANICKÝ, Petr a JINDRA, Petr. *Loos – Plzeň – souvislosti = Loos – Pilsen – connections*. V Plzni: Západočeská galerie, 2011. 325 s. ISBN 978-80-86415-79-6. s. 45.

¹⁹⁷ Takový princip existoval a byl využíván již dříve, avšak Loos ho jako první přenesl do bytových interiérů, proto je mu připisována zásluha za vznik tohoto směru.

¹⁹⁸ DOMANICKÝ, Petr a JINDRA, Petr. *Loos – Plzeň – souvislosti = Loos – Pilsen – connections*. V Plzni: Západočeská galerie, 2011. 325 s. ISBN 978-80-86415-79-6. s. 45.

¹⁹⁹ Na toto téma také napsal mnoho statí, které vydal v knize nazvané *Ornament a zločin*. Zde se jasně vymezuje proti architektuře, která je založena na dekorativním umění. (Adolf Loos: *Ornament a zločin*. *archiweb.cz* [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997. [cit. 17. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/news/adolf-loos-ornament-a-zlocin>)

²⁰⁰ DOMANICKÝ, Petr a JINDRA, Petr. *Loos – Plzeň – souvislosti = Loos – Pilsen – connections*. V Plzni: Západočeská galerie, 2011. 325 s. ISBN 978-80-86415-79-6. s. 45.

²⁰¹ Adolf Loos: *Ornament a zločin*. *archiweb.cz* [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997. [cit. 17. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/news/adolf-loos-ornament-a-zlocin>

²⁰² Adolf Loos: *Ornament a zločin*. *archiweb.cz* [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997. [cit. 17. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/news/adolf-loos-ornament-a-zlocin>

další velké úspěchy patřila zakázka na projekt rodinného domu, kterou mu nabídl spisovatel Tristan Tzara v roce 1925. Loosovi se tím naskytla možnost prosadit se v Paříži.

Od roku 1927 začal Loos realizovat návrhy bytových interiérů v Plzni. Získal zde i zde i zakázku na projekt Müllerovy vily, na které spolupracoval s Karlem Lhotou. Loos pracoval v Plzni na celkem osmi bytových interiérech, přičemž se zde rozepíšeme o třech stěžejních – byt na Klatovské třídě 12, byt v Bendově ulici 10 a byt na Klatovské třídě 110. Všechny tři byty byly navrhovány mezi léty 1929-1933. Přičemž právě v roce 1933 Adolf Loos zemřel na následky syfilidy.²⁰³

Dům na Klatovské třídě 12 (dříve Ferdinandova třída) patřil od roku 1903 manželům Fiedlerovým, přičemž v roce 1927 se spolujatelé stali manželé Voglovi. Josef Vogl byl dětský lékař, proto se spolu s manželkou Štěpánkou, která byla dcera majitelů domu, shodli na tom, že si ve druhém patře domu zřídí nejen byt, ale i ordinaci. Loos získal zakázku na tento byt patrně koncem roku 1928. V bytě Loos navrhnul obytný pokoj, jídelnu, ložnici, dětský pokoj a ordinaci. Z té se do dneška bohužel nic nezachovalo, stejně tak ani z ložnice a dětského pokoje. Obdivovat tak dnes můžeme pouze jídelnu a obytný pokoj. Tyto dva prostory jsou spojeny širokými dveřmi, takže je možné vytvořit jeden velký vzdušný prostor. V obývacím pokoji dominoval krb z režných cihel umístěný mezi dvěma pilíři s šedozeleným mramorovým obkladem. Nad krbem je vsazeno zrcadlo, jeden ze stěžejních prvků Loosovy tvorby. Stěny pokoje jsou obloženy třešňovým dřevem, na které navazuje zelená tapeta zakončená dřevěnou římsou. Vybavení pokojů je většinou mobilní, jen pohovka na levé straně od krbu je zabudována. Jídelna má stěny obložené travertinem, přičemž zeď naproti krbu v obývacím pokoji je osazena zrcadlem, které místnost ještě opticky zvětšují, a barovým pultem. V obou rozích jsou pak vystavěny dva pilíře, mezi které dal Loos vestavět skříňky a nad ně umístil zrcadla.²⁰⁴ Uprostřed místnosti je pak umístěn samotný jídelní stůl s osmi proutěnými židlemi. Do nově předělaného bytu se manželé nastěhovali v roce 1930. O devět let později emigrovali manželé do Kanady. Od roku 1977 byt vlastní stát, přičemž došlo v roce 2014 k rekonstrukcím a jsou zde umožněny prohlídky.²⁰⁵

²⁰³ SZADKOWSKA, Maria, VAN DUZER, Leslie a ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. *Adolf Loos – dílo v českých zemích*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2009. 391 s. ISBN 978-80-85394-63-4. s. 254.

²⁰⁴ SZADKOWSKA, Maria, VAN DUZER, Leslie a ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. *Adolf Loos – dílo v českých zemích*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2009. 391 s. ISBN 978-80-85394-63-4. s. 260.

²⁰⁵ Klatovská 12 | Adolf Loos v Plzni. [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-12/>

Byt v Bendově ulici 10 patřil od roku 1930 manželům Krausovým. Nacházel se ve druhém patře činžovního domu a tvořilo ho původně pět místností. Adolf Loos se při vytváření projektu rozhodl propojit tři prostřední místnosti do jedné. Jídelna byla od obývacího pokoje oddělena jen piliří, čímž vzniká velmi otevřený prostor, který je zdůrazněn zrcadly na přední stěně jídelny. Stropy jsou obloženy mahagonovým stropem, což celý prostor zútulňuje. Na druhé straně místnosti je zabudován krb z režných cihel, nad kterým je také umístěno zrcadlo.²⁰⁶ Zrcadla umístěna takto naproti sobě vytvářejí efekt tzv. nekonečné enfilády.²⁰⁷ Stěny jsou obloženy dřevem jen do nízké výšky a jsou zde zabudovány skříňky a pohovka ve stejné výšce jako obklad. Ložnice má stěny obložené světlým obkladem z javoru, do kterého Loos zakomponoval úložné prostory a vstup z haly. Postel je umístěna do výklenku naproti jednomu z oken. Manželé se do bytu nastěhovali v roce 1931. Druhou světovou válku přežil pouze Vilém Kraus, kterému však komunisté byt po návratu zabavili, takže se rozhodl pro emigraci. Od roku 1994 patří byt statutárnímu městu Plzeň.²⁰⁸

Dům 110 na dnešní Klatovské třídě byl vystavěn roku 1923. Manželé Semlerovi ho zakoupili o deset let později a návrh na jeho předělání navrhoval Adolf Loos spolu se svým žákem Heinrichem Kulkou. Ačkoli je tzv. Raumplan stěžejní pro Loosovy návrhy, najdeme ho v Plzni pouze v tomto bytě. Dominantou tohoto bytového domu je obytná dvoupodlažní hala. Je zde umístěna galerie a knihovna, ale jak je to u Loose obvyklé, dominuje zde krb. Byt je dále vybaven ložnicí, dětskými pokoji, koupelnami, zimní zahradou a terasou. Stěny haly jsou obloženy dřevem z kanadské břízy, přičemž i ložnice v prvním patře mají dřevěné obklady. Strop v knihovně je kazetový v barvě červenožlaté.²⁰⁹ Celý bytový dům je tvořen systémem polopater a místností důmyslně propojených s halou. Zajímavostí také je malý výtah, který sloužil k přemísťování jídla z kuchyně do jídelny.²¹⁰ Rodina se do domu nastěhovala v roce 1934. Po roce 1939 byla

²⁰⁶ DOMANICKÝ, Petr a JINDRA, Petr. *Loos – Plzeň – souvislosti = Loos – Pilsen – connections*. V Plzni: Západočeská galerie, 2011. 325 s. ISBN 978-80-86415-79-6., s. 128.

²⁰⁷ Bendova 10 | Adolf Loos v Plzni. [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/bendova-10/>

²⁰⁸ Bendova 10 | Adolf Loos v Plzni. [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/bendova-10/>

²⁰⁹ DOMANICKÝ, Petr a JINDRA, Petr. *Loos – Plzeň – souvislosti = Loos – Pilsen – connections*. V Plzni: Západočeská galerie, 2011. 325 s. ISBN 978-80-86415-79-6.

²¹⁰ Klatovská 110 | Adolf Loos v Plzni. [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-110/>

rodina nucena emigrovat. Po válce byl dům zkonfiskován a stal se majetkem města. Nyní patří Západočeské galerii v Plzni.²¹¹

Edukační cíl:

- žák dokáže rozpoznat moderní architektonické směry 20. století

Výstup z exkurze:

- žák nastíní život a tvorbu Adolfa Loose
- žák pozná a pojmenuje navštívené interiéry z Loosovy tvorby

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** jsou naplněny při vypracování pracovního listu, jelikož žák si musí nově získané poznatky utřídit, uvědomit si souvislosti a následně je vhodně aplikovat
- **kompetence k řešení problémů** pěstuje žák především ve chvíli, kdy musí přemýšlet o správném seřazení pojmů v aktivitě a díky vlastnímu kritickému myšlení tuto situaci vyřešit

Mezipředmětové vztahy:

- **informační výchova** je zde uplatněna při vyhledávání významu pojmu

Příručka pro učitele

Loosovy interiéry nalezneme v centru Plzně, přesto je však vhodné si na exkurzi vyčlenit celý den, jelikož prohlídka všech tří interiérů je časově náročnější. Vstup do všech tří interiérů činí 400kč, tudíž je na místě informovat rodiče s dostatečným předstihem, aby se exkurze účastnilo co nejvíce žáků.

Jelikož se jedná o prohlídku interiérů bytů v centru Plzně, je možné uspořádat exkurzi ve kteroukoli roční dobu. Ideální by nejspíše však bylo zimní období, kdy jsou venkovní aktivity se třídou méně vhodné. Exkurze je navržena pro devátou třídu základní školy.

²¹¹ SZADKOWSKA, Maria, VAN DUZER, Leslie a ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. *Adolf Loos – dílo v českých zemích*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2009. 391 s. ISBN 978-80-85394-63-4. s. 280.

Před exkurzí musí mít žáci základní povědomí o moderní architektuře 20. století, aby prohlídky mohly splnit svůj účel v tom smyslu, že žákům názorným způsobem doplní a zafixují vědomosti z této oblasti. Jelikož se jedná o starší žáky, rozdáme jim pracovní listy na další hodině dějepisu a necháme je list samostatně vypracovat a následně vysvětlit vzniklé slovo. V této fázi je možné využít pracovní list jako formu hodnocení jen v případě, že je nenecháme význam slova najít na internetu.

3.7.1 Didaktická aktivita

L A Z R A U M D

1. Vyhledej, jak každý z obrázků souvisí s Adolfem Loosem a napiš k nim rok

2. Poté je chronologicky seřad' a z písmen u obrázků ti vyjde slovo

3. Vysvětli, co pojem znamená

3.8 Buddhistická stúpa u Těnovic – Metodická příručka

Přerod neboli základ buddhistického učení. Buddhisté věří, že každá bytost se reinkarnuje a během této cesty života lze dosáhnout vrcholu – trvalého štěstí čili plného osvícení. Buddhisté nevěří na to, že je náš život určen osudem, věří na tzv. karmu, tedy na příčinu a následek, přičemž záleží na každém jedinci a jeho volbách. Mysl člověka je nadřazena jeho tělu a řeči. Elementární mysl je podle učení vždy čistá a hříchy ji nijak neovlivňují, jelikož hříchy jsou pouze nedostatkem sekundárních myslí. Postupným odstraňováním těchto nedostatků se stále více přibližujeme k pravé dokonalosti neboli buddhovství. Buddhisté věří, že v našem čase dojde k inkarnaci tisíce buddhů – nejvyšších probuzených bytostí. Před tímto probuzením, jsou však tyto buddhové úplně obyčejní lidé.²¹² To znamená, že v tomto náboženství neexistuje žádný nedostižný Bůh, ale každý může dosáhnout „božství“, pokud se bude dostatečně snažit. Ke změně však nestačí jen intelektuální pochopení věci, ale je nutná i meditace, která dokáže informaci přeměnit na zkušenost, a vysvětlení, jak si tuto zkušenost trvale uchovat.²¹³

Historický zakladatel buddhismu byl **Siddhártha Gautama**. Ačkoli je on mnoha lidmi vnímán jako jediný opravdový Buddha, buddhisté ho považují pouze za jednoho z tisíců buddhů. Siddhárta se narodil do královské rodiny v Indii před cca dvěma a půl tisíci lety. Do svých zhruba třiceti let si žil v přepychu, ale všiml si utrpení ostatních lidí, které ho přivedlo k uvědomění si, jak je lidská existence nejistá. vzdal se tedy života v luxusu a stal se asketou. Dal se na pokání a meditaci a dokázal zvítězit nad pokušelem Márou, čímž dosáhl pravého buddhovství. Poté šířil učení až do svého finálního odchodu z tohoto světa (nirvány). Jeho učení se zakládalo na tantrě, na rozdíl od učení ostatních buddhů, jejichž učení stálo na základě súter. Základy a cíle súter a tantry jsou podobné, hlavní rozdíl je v tom, že tantra nabízí více metod pro dosažení cíle. Po dosažení pravého buddhovství pronesl tři různá kázání – první o Čtyřech ušlechtilých pravdách, druhé o prázdnotě a třetím se obracel k méně intelektuálním stoupencům. Buddhovo učení jsou zapsány ve velké posvátné knize Kandžur.²¹⁴

²¹² MILLS, Laurence-Khantipalo. *Úvod do buddhismu: (buddhismus vysvětlen)*. Překlad Zdena Černegová. Vyd. 1. Bratislava: CAD Press, 1995. 153 s. Světové duchovní proudy; sv. 52. ISBN 80-85349-46-9. s. 38.

²¹³ Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü [online]. [cit. 5. 3. 2018]. Dostupné z: <https://bdc.cz/buddhismus/buddhismus-dnes/>

²¹⁴ MILLS, Laurence-Khantipalo. *Úvod do buddhismu: (buddhismus vysvětlen)*. Překlad Zdena Černegová. Vyd. 1. Bratislava: CAD Press, 1995. 153 s. Světové duchovní proudy; sv. 52. ISBN 80-85349-46-9.s. 40.

V České republice se buddhismus postupně šířil od počátku 20. století, spíše tedy po založení republiky. Zájem buddhistické náboženství vzrostl po Sametové revoluci a v roce 2007 byl v evidenci Ministerstva kultury ČR zaregistrován buddhismus Diamantové cesty jako první oficiální buddhistická náboženská organizace v České republice.²¹⁵ V roce 1997 se buddhisté Diamantové cesty rozhodly zakoupit pozemky u Těnovic, kde postupně budovali své centrum. Samotná budova centra byla zkolaudovaná roku 2006. Rok 2014 byl zcela výjimečný, jelikož byla vystavěna a inaugurována první buddhistická stúpa v České republice.²¹⁶

Buddhistická stúpa je stavba, která je symbolem meditujícího Buddha – má navozovat pocit klidu a míru. Při stavbě stúpy je nutné dodržovat přesná pravidla, jak má stavba vypadat, musí mít správnou vnější formu.²¹⁷ Základ stúpy je neměnný a stejně tak je tom její špička. Variabilita je možná pouze u prostřední části mezi podstavcem a horní zaoblenou částí. Stúpa se plní relikviemi, ta těnovická je naplněna mantrami a odlitky buddhů. Těnovická stúpa je vysoká sedm metrů a je postavena ze žuly. Stúpa je veřejně volně přístupná, lidé sem mohou přijít, meditovat zde či obcházet po směru hodinových ručiček, což by měl mít pozitivní vliv na mysl. Je možné zde taky vyslovit přání pro dobro druhých.²¹⁸ Stúpa byla postavena českými buddhisty pod vedením duchovního učitele Šeraba Gjalccchena Rinpočeho z Nepálu a inaugurována byla 14. 9. 2014.

²¹⁵ Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü [online]. [cit. 5. 3. 2018]. Dostupné z: <https://bdc.cz/onas/>

²¹⁶ Centrum pro meditaci v ústraní Těnovice [online]. [5. 3. 2018]. Dostupné z: <http://tenovice.bdc.cz/cs/ocentru/historie-projektu/>

²¹⁷ Existují různé formy stúp, avšak 8 je nejdůležitějších. Jsou to ty, které souvisejí s životem a smrtí prvního Buddha – Lotosová stúpa, stúpa osvícení, stúpa moudrosti, stúpa sestoupení z nebe, stúpa zázraků, stúpa sjednocení, stúpa dlouhého života, stúpa parinirvány.

²¹⁸ Centrum pro meditaci v ústraní Těnovice [online]. [5. 3. 2018]. Dostupné z: <http://tenovice.bdc.cz/cs/ocentru/historie-projektu/>

Edukační cíl:

- žák pochopí a analyzuje základy buddhistického náboženství

Výstup z exkurze:

- žák vypracuje pracovní list a založí si ho do portfolia
- žák pochopí význam buddhistických stúp
- žák dokáže vnímat odlišnosti v křesťanském náboženství a v buddhismu

Klíčové kompetence:

- **kompetence k učení** jsou zde naplněny tak, že si žák třídí informace, které následně aplikuje při zpracování pracovního listu
- **kompetence občanské** rozvíjíme tím, že žáky vedeme k úctě vůči odlišným kulturám a k ocenění jedinečnosti a pestrosti regionálních památek
- **kompetence k řešení problémů** u žáka pěstujeme při řešení pracovního listu, kde se musí kriticky zamyslet a následně argumentovat pro jím zvolenou odpověď

Mezipředmětové vztahy:

- **český jazyk** je zde uplatněn při vypracování didaktické aktivity

Příručka pro učitele:

Exkurze je navržena pro žáky devátých třídy. Těnovice u Spáleného Poříčí jsou vzdáleny od Plzně zhruba 30 kilometrů, tudíž je opět nutné si na exkurzi vyčlenit celý den. Po finanční stránce se jedná o nenáročný výjezd, jelikož je nutné uhradit pouze náklady na dopravu.

Realizace výletu je nejideálnější ke konci školního roku, jelikož se odehrává převážně venku a také je také nutné se k buddhistické stúpe dostat ze vsi pěšky.

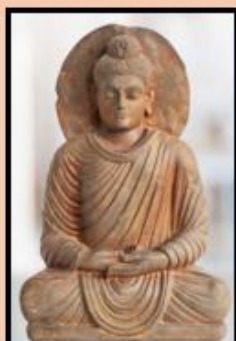
Před exkurzí musíme žáky seznámit se základy všech světových náboženství, přičemž důraz bude kladen na křesťanství, islám a buddhismus. Na místě pak pohovoříme o základních znacích a myšlenkách buddhismu a o významu stúp pro buddhisty. Je také

možné se předem domluvit s místními buddhisty, aby pro žáky připravili přednášku na toto téma.

Připravený pracovní list dáme žákům vypracovat na další hodině dějepisu. Následně ho můžeme vybrat a ohodnotit. Každopádně si vypracovaný pracovní list žáci založí do portfolia.

Buddhistická stúpa je také ideální místo k tomu, abychom žákům doporučili vzít si na exkurzi fotoaparát a následně vybrat nejlepší fotografie z výletu, které můžeme dále využít při tvorbě koláže ze všech exkurzí, které třída v devátém ročníku absolvovala.

3.8.1 Didaktická aktivita

Jaké náboženství založil **Siddhártha Gautama**? Pod jakým jménem vstoupil do historie?

Vyhledej základní informace o **Siddharthově** životě a vytvoř jeho krátký životopis.

Co je buddhistická stúpa?

Čím je tato stúpa výjimečná?

Popiš buddhistickou stúpu na obrázku.

4. Závěr

V kurikulární školské reformě jsou vyzdvihovány regionální dějiny jako jeden z opěrných bodů výuky a důraz je zde kladen i na aktivizující formy vyučování. Ve své diplomové práci navrhuji osm exkurzí, pro každý ročník dvě, ke kterým jsou navrženy i didaktické aktivity, které přispívají k fixaci poznatků nabytých jak při exkurzích, tak ve školních lavicích a zároveň pomáhají žákům poznat region, odkud pocházejí, z jiné perspektivy, než je ta teoretická, jež se jim dostává ve škole. Jsem přesvědčena, že pokud učitel využije alespoň některé navržené exkurze a didaktické aktivity, ocení nejen on, ale hlavně jeho žáci, změnu, kterou tato forma výuky přináší. Děti jsou od přírody zvědavé a mají potřebu přijímat nové poznatky a informace, my, učitelé, toho musíme vhodně využít, k čemuž jsou exkurze více než vhodné

Během analýzy informací o památkách a osobnostech Plzeňského kraje a jejich následné syntézy do diplomové práce jsem se utvrdila v názoru, že kraj je z hlediska kulturně-historického nesmírně bohatý a zajímavý, přesto ne v některých ohledech plně doceněný, hlavně v tom smyslu, že některé významné památky a osobnosti nejsou mezi lidmi dostatečně známy. Chtěla bych tedy právě prostřednictvím své kvalifikační práce přispět k nápravě této situace.

I přes velké množství kvalitní odborné i populárně naučné literatury, jsou některé významné památky Plzeňského kraje stále opomíjeny. Z velké části je to kvůli nedostatečné propagaci. Dobrým příkladem je buddhistická stúpa u Těnovic. Přestože se jedná o první stavbu svého druhu na našem území, a celkově u nás nalezneme pouze dvě stúpy, velká část obyvatel kraje nemá o její existenci ponětí, což vyplývá i z počtu návštěvníků, kteří sem zavítají. Bohužel stúpa není dobře propagována ani ve vesnici Těnovice, u které je vybudována, nenajdeme zde žádné ukazatele či propagační cedule, které by nás na její existenci upozornily. Další možný důvod je, že monografie o památkách v Plzeňském kraji nemohou tak pružně reagovat na změny v kraji, proto jsou moderní stavby mnohdy opomíjeny, zvláště pokud neleží přímo ve velkých městech či v jejich okolí. Proto doufám, že se současná situace zlepší, a to i s pomocí této kvalifikační práce.

Jsem přesvědčena, že mnou vytčené cíle se v předkládané absolventské práci povedlo naplnit. Čtenář, především pedagog libovolného stupně školy i libovolného

regionu Čech, se zde dozví i stručnou, ale vystihující historii Plzeňského kraje se všemi jejími specifiky, a pokud ho nezaujmu mnou připravené exkurze, může se zde inspirovat jinou památkou či osobností, kterou by chtěl se svými žáky navštívit nebo poznat.

Při jakékoli edukační činnosti je nutné mít na mysli, že žáci druhého stupně základních škol jsou stále v dětském věku a nepřirozenější forma učení je pro ně hra. Pokud si toto uvědomíme a dokážeme správně využít, můžeme dosahovat se žáky vynikajících výsledků přirozenou a zábavnou formou. Až budu sama vyučovat na některé z plzeňských základních škol, uvedu své návrhy do praxe a budu v žácích prostřednictvím různých aktivit, včetně exkurzí, pěstovat touhu po dalším poznávání Plzeňského kraje.

5. English summary

My thesis entitled Historical traveling through the Pilsen region – Local history in didactic applications focuses on the history of the Pilsen region and way of using the local history in teaching on the elementary school level. In my work I suggest eight excursions, two for each class year, supplemented with didactic activities, which aid in fixation of facts previously gained from both the excursions and the classrooms. At the same time they help the pupil to get to know the place where they live from a more practical perspective, as opposed to all the theory provided in the schoolroom.

The thesis pursued three main goals. The first was to select such historically and culturally important places, or eminent persons, that tend to be forgotten, and to grow awareness about them especially among the pupils and their teachers. Another goal was to give some inspiration to the tutors on how to approach individual excursions, on what to focus and which didactic activity to choose. Lastly I attempted to easily present the history of the Pilsen region in a way which would feel clear to the reader and help one to understand the specific elements in all their differences and uniqueness.

The first chapter is divided into ten sub-chapters, in which the history of the Pilsen region is mapped since the prehistoric times to the modern day. Second chapter focuses on the selected historical places and like of František X. Franc. Further on I created concrete didactic activities usable in the local history teaching on the elementary school level. These are created in a way which includes a visit of the chosen place by the pupils, after which they work with a prepared worksheet or play an educational game. In the case of František X. Franc it is possible to visit the Kozel castle, where he was employed as a gardener and started his career as an amateur archeologist. Another scenario involves the educational walk dedicated to him. The latter, however, is rather taxing and not well marked, which is why I suggest only a visit of the burial ground at Hájek.

I am convinced that if a teacher uses at least some of the suggested excursions and didactic activities, both him and his pupils will profit from them and the change they can bring to the educational process. Children are naturally curious and have a need to feed on new information. Us teachers need to suitably use all that and the excursions are more than suitable.

6. Seznam použité literatury

ANDERLE, Jan et al. *Plzeňsko: příroda, historie, život*. [Praha]: Baset, 2008. 879 s. ISBN 978-80-7340-100-9.

ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Vydání první. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014- . svazků. ISBN 978-80-87911-01-3.

BERVIDA, Jiří a JANUSOVÁ, Jana. *Město Plzeň*. Plzeň: Dimenze, 1995. 101 s. ISBN 80-901379-2-X.

BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. 1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1965. 354 s., [32] s. obr. příl.

BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně. III, Od roku 1918 do roku 1948*. Vyd. 1. V Plzni: Západočeské nakladatelství, 1981. s. 472.

ČECHURA, Jiří. *Kladruby 900: lidé – život – doba*. V Domažlicích: pro Město Kladruby vydal Zdeněk Procházka, Nakladatelství Českého lesa, 2015. 407 stran. ISBN 978-80-87316-61-0.

ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. 431 s. ISBN 80-7277-173-6.

ČVANČARA, Jaroslav. *Heydrich*. [Praha]: Gallery, 2011. 334 s. ISBN 978-80-86990-97-2.

DOMANICKÝ, Petr a JINDRA, Petr. *Loos – Plzeň – souvislosti = Loos – Pilsen – connections*. V Plzni: Západočeská galerie, 2011. 325 s. ISBN 978-80-86415-79-6.

FORST, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 2/I. H-J. Praha: Academia, 1993. 589 s. ISBN 80-200-0468-8.

FRANC, F. X. (ed. Šaldová,V.): *Přehled nalezišť v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy*. Praha, Archeologický ústav ČSAV, 1988.

JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech: od pravěku do současnosti*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 88 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-910-4.

JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. V Plzni: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2.

KLEPSOVÁ, Eva. *Historie Dolní Lukavice do roku 1945*. Vyd. 1. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2009. 202 s. ISBN 978-80-254-5444-2.

KLEPSOVÁ, Eva. *Jak se žilo v Dolní Lukavici*. Vydání první. Dolní Lukavice: Obec Dolní Lukavice, 2014. 256 stran. ISBN 978-80-260-6445-9.

KNOLL, Vilém. *Páni z Velhartic: měli duši zvláštní – trochu drsná zdála se...* Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 571 stran, 8 nečíslovaných stran obrazových příloh. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska; svazek 13. ISBN 978-80-7422-327-3.

KUBÁTOVÁ, Kateřina. *Židovská komunita v Plzni a na Plzeňsku*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. Jitka Bílková, Ph.D.

KUMPERA, J., JÍLEK, T., BYSTRICKÝ, V., VIKTORA, V., BĚLOHLÁVEK, M., NOVÁČEK, K., HOFMANN, G., RYBA, J., BŘICHÁČEK, P., BAŠTOVÁ, D. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. 1.. vyd. Plzeň: Ševčík, 2004, s. 187 ISBN: 80-7291-108-2.

KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy. I. díl, (Do poloviny 19. století)*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2005. 487 s. ISBN 80-7291-142-2.

LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců: Díl II., Léta krize a obnovy (972-1012): od Boleslava II. po Jaromíra*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. 271 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7277-231-5.

MIKULEC, Jiří a kol. *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. Praha: Historický ústav, 2013. 516 s. Práce Historického ústavu AV ČR = Opera Instituti Historici Pragae. Řada A, Monographia; sv. 42. ISBN 978-80-7286-206-1.

MILLS, Laurence-Khantipalo. *Úvod do buddhismu: (buddhismus vysvětlen)*. Překlad Zdena Černegová. Vyd. 1. Bratislava: CAD Press, 1995. 153 s. Světové duchovní proudy; sv. 52. ISBN 80-85349-46-9.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl jedenáctý, Prachensko*. Vyd. 3., v Argu 1. Praha: Argo, 1997. 294 s. ISBN 80-7203-140-6.

SKLENÁŘ, Karel, BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana
a SLABINA, Miloslav. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 427 s. ISBN 80-7277-115-9.

SVOJAN, Pavel. *Historie hradu Velhartice*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Doc. PhDr. Jan ŽUPANIČ, Ph.D.

SZADKOWSKA, Maria, VAN DUZER, Leslie a ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. *Adolf Loos – dílo v českých zemích*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2009. 391 s. ISBN 978-80-85394-63-4.

ŠÍPLOVÁ, Michaela. *Dílo Františka Xavera France jako zdroj pravěké a středověké regionální historie jižního Plzeňska*. Plzeň, 2011. diplomová práce (Mgr.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta pedagogická.

ŠÍR, Jiří a ŠÍROVÁ-MOTYČKOVÁ, Kamila. *Klenoty českého baroka*. 1. vyd. Praha: Kartografie, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7393-023-3.

ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Vyd. 1., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 762 s. Česká historie; sv. 9. ISBN 978-80-7106-938-6.

ŠPIRKOVÁ, Věra. *Velká synagoga v Plzni*. Vyd. 1. Plzeň: Fraus, ©2002. [16] s. Památky: unikátní encyklopedie na pokračování. ISBN 80-7238-194-6.

VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století: papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*. 2. vyd. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2008. 2 sv. (655 s., [96] s. obr. příl., s. 656-1350, [64] s. obr. příl.). Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica; 2. ISBN 978-80-7277-390-9.

VÝCHODSKÁ, Helena. *Didaktická příručka: vlastivěda česko-bavorského pohraničí*. Plzeň: Pro katedru historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni vydalo viaCentrum s.r.o., 2015. 11 stran. ISBN 978-80-261-0558-9.

WASKA, Karel. *Dějiny města Plzně 2*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2016. ISBN 978-80-87911-04-4.

7. Seznam internetových zdrojů

Adolf Loos: Ornament a zločin. *archiweb.cz* [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997. [cit. 17. 2. 2018] Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/news/adolf-loos-ornament-a-zlocin>

Antonín Zápotocký: Naše měna je pevná a měnová reforma nebude - Investujeme.cz. *Investujeme.cz - odborný server společnosti Fincentrum* [online]. Copyright © 2008. [cit. 25. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/antonin-zapotocky-nase-mena-je-pevna-a-menova-reforma-nejde/>

Bendova 10 | Adolf Loos v Plzni. [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/bendova-10/>

Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü [online]. [cit. 5. 3. 2018]. Dostupné z: <https://bdc.cz/buddhismus/buddhismus-dnes/>

Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü [online]. [cit. 5. 3. 2018]. Dostupné z: <https://bdc.cz/o-nas/>

Centrum pro meditaci v ústraní Těnovice [online]. [5. 3. 2018]. Dostupné z:

<http://tenovice.bdc.cz/cs/o-centru/historie-projektu/>

Evropské hlavní město kultury 2015: Plzeň 2015. *Plzeň 2015* [online]. [cit. 25. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.plzen2015.cz/cs/o-projektu>

Hladové bouře před 95 lety si vyžádaly životy dětí: oficiální informační server města Plzně. [online]. Copyright ©2018. Statutární město Plzeň. [cit. 16. 11. 2017]. Dostupné z: <https://www.plzen.eu/obcan/aktuality/aktuality-z-mesta/hladove-boure-pred-95-lety-si-vyzadaly-zivoty-deti.aspx>

Klatovská 12 | Adolf Loos v Plzni. [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-12/>

Klatovská 110 | Adolf Loos v Plzni. [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-110/>

Martin Zrzavecký – životopis – Naši Politici. *Naši politici – Server kde se dozvíte více o českých politicích* [online]. Copyright © 2008. [25. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/2019-martin-zrzavecky>

Muzeum knihtisku a knihy. *Muzeum knihtisku a knihy* [online]. [cit. 19. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.mkkp.cz/>

Národní památkový ústav: Historie Kladruby. [online]. [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.klaster-kladruby.cz/cs/o-klasteru/historie>

Národní památkový ústav: Klášter a zámek Kladruby. [online]. Copyright © 2003. [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.npu.cz/pro-navstevniky/zpristupnene-pamatky-npu/po-pracovistich-npu/ups-v-ceskych-budejovicich/sights/klaster-zamek-kladruby/>

Plzeňský kraj: nejlepší místo pro život [online]. [cit. 9. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/plzensky-kraj>

Rotunda sv. Petra a Pavla – Oficiální stránky města Starý Plzenec. Město Starý Plzenec – Oficiální stránky města Starý Plzenec [online]. Copyright © 2018 [cit. 24. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.staryplzenec.cz/mesto/historie-mesta/cirkevni-pamatky/rotunda-sv-petra-a-pavla/>

Židovská cesta na Plzeňsku: Plzeň. [online]. [cit. 18. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.jewish-route.eu/mesta/01_plzen/plzen.ht

8. Seznam ostatních zdrojů

MUZEUM KNIHTISKU A KNIHY. *Informační tabule Muzea knihtisku a knihy: Mikuláš Bakalář*. Plzeň, 2018.

MUZEUM KNIHTISKU A KNIHY. *Informační tabule Muzea knihtisku a knihy: Jan Mantuán Fencl, Hans Pekk*. Plzeň, 2018.

MUZEUM KNIHTISKU A KNIHY. *Informační tabule Muzea knihtisku a knihy: Statuta Arnošta z Pardubic*. Plzeň, 2018.

9. Seznam příloh

Příloha č. 1	I
<i>Mohylové pohřebiště na Hájku u Štáhlav, prozkoumáno F. X. Francem</i>	
Příloha č. 2.....	II
<i>Rotunda sv. Petra a Pavla ve Starém Plzenci</i>	
Příloha č. 3.....	III
<i>Originální plakát ke výročí tisku Statut Arnošta z Pardubic z Muzea knihtisku a knihy</i>	
Příloha č. 4.....	IV
<i>Hrad Velhartice</i>	
Příloha č. 5.....	V
<i>Zámek v Dolní Lukavici</i>	
Příloha č. 6.....	VI
<i>Klášter v Kladrubech</i>	
Příloha č. 7.....	VII
<i>Dům na Klatovské třídě 110 s interiéry od Adolfa Loose</i>	
Příloha č. 8.....	VIII
<i>Buddhistická stúpa u Těnovic</i>	

²¹⁹ Fotografie autorka 2017.

Příloha č. 2 - Rotunda sv. Petra a Pavla ve Starém Plzenci ²²⁰

²²⁰ Fotografie autorka 2017.

Příloha č. 3 – Originální plakát ke výročí tisku Statut Arnošta z Pardubic z Muzea knihtisku a knihy²²¹

²²¹ Fotografie autorka 2018.

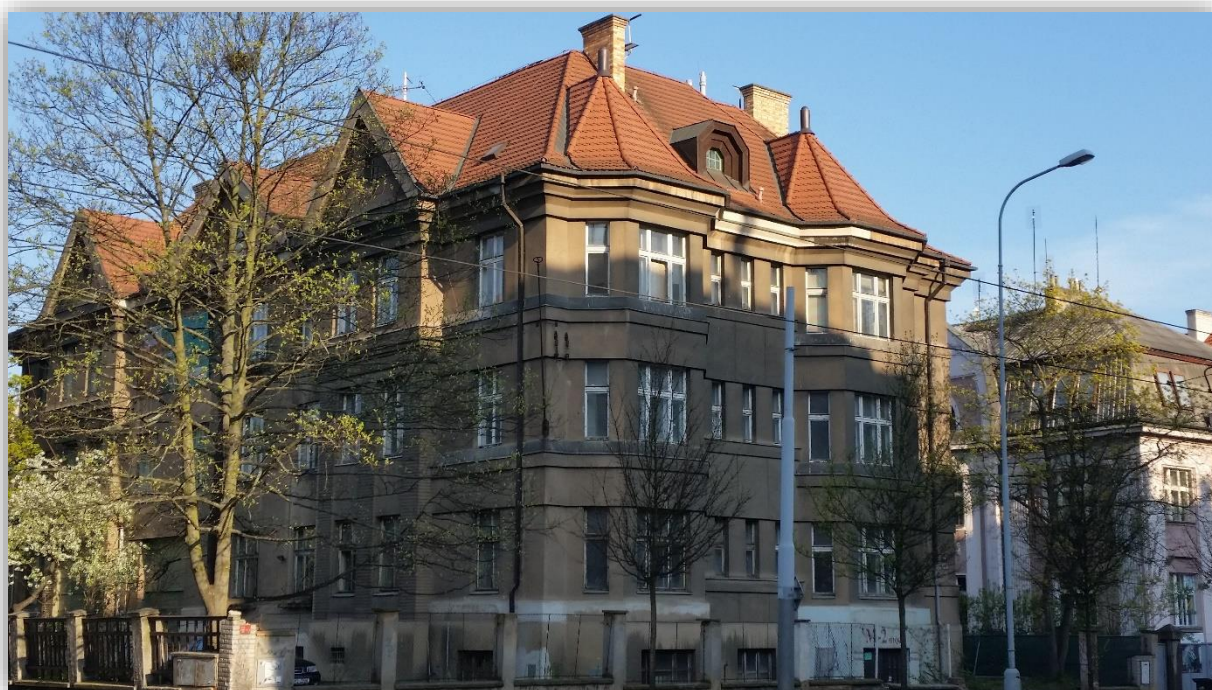
²²² Fotografie autorka 2016.

²²³ Fotografie autorka 2018.

²²⁴ Fotografie autorka 2018.

²²⁵ Fotografie autorka 2017.

²²⁶ Fotografie autorka 2018.